

CEES VAN DEN AKKER ADVIES

Vooronderzoek

Opsporen Conventionele Explosieven

Gemeente West Maas en Waal

GEMEENTE WEST MAAS EN WAAL

Nr: 2012-03

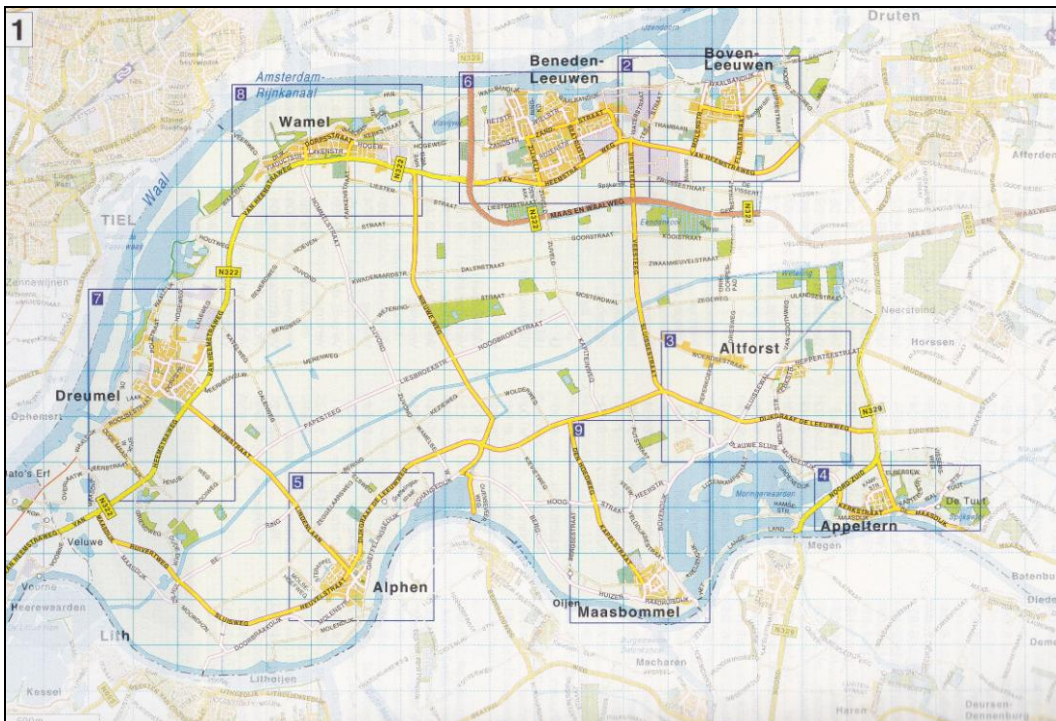
Versie **DEFINITIEF**

CEES VAN DEN AKKERADVIES
Adviseur Opsporen Conventionele Explosieven
Vooronderzoek – Directievoering – Toezicht

**Vooronderzoek naar de aanwezigheid van
Conventionele Explosieven uit de
Tweede Wereldoorlog**

**Opdrachtgever :
College van burgemeester en wethouders
Gemeente West Maas en Waal**

Status: Definitief

Datum: 7-5-2012	Datum:
Opgesteld door: Dhr. C. van den Akker Onderzoeker/Auteur	Goedgekeurd door: Gemeente West Maas en Waal
	

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze rapportage mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur.
Het is de opdrachtgever toegestaan voor intern gebruik kopieën te maken zonder toestemming van de auteur.

Afkortingen en specificaties

BRL- OCE	Beoordelingsrichtlijnen Opsporen Conventionele Explosieven
CE	Conventioneel Explosief
EODD	Explosieven Opruimings Dienst Defensie
KLIC	Kabels Leidingen Informatie Centrum
OCE	Opspoorder Conventionele Explosieven
UO	Uitvoeringsopdrachten
V&G plan	Veiligheid en Gezondheidsplan (Uitvoeringsfase)
VCA**	Veiligheid Checklist Aannemers **
WO	Werkopdracht

<u>INHOUDSOPGAVE</u>		pagina
1.	<u>Inleiding</u>	6
	1.1 Aanleiding	6
	1.2 Doel	6
	1.3 Verantwoording	6
	1.4 Afbakening onderzoeksgebied	6
2.	<u>Locatiegebonden informatie</u>	7
	2.1 Plattegrond gemeente	7
3.	<u>Geraadpleegde bronnen</u>	8
	3.1 Inleiding	8
	3.2 Algemene documentatie	8
	3.2.1 Literatuur en archiefinstellingen	8
	3.3 Specifieke documentatie	8
	3.3.1 Bombardementsgegevens	8
	3.3.2 Luchtfotoarchief	8
	3.3.3 EODD, WO's	8
4.	<u>Probleeminventarisatie</u>	9
	4.1 Inleiding	9
	4.2 Algemeen historische context	10
	4.3 Luchtfoto's	35
	4.4 Resultaten opgevraagde info bij EOCKL	36
	4.5 Geruimde explosieven – controle munitie	38
5.	<u>Probleemanalyse</u>	49
	5.1 Mogelijke blindgangers	49
	5.2 Conclusie	50
6.	<u>Advies</u>	56
	6.1 Advies aan de opdrachtgever	56
	6.2 Leemten in kennis	56
7.	<u>Opgave van geraadpleegde bronnen</u>	57
8.	<u>Bijlagen</u>	59
	8.1 Oppervlaktedetectie	60
	8.2 Veiligheidsstralen	61

1. INLEIDING

1.1 Aanleiding

In de periode 1940 - 1945 tijdens de Tweede Wereldoorlog hebben zich binnen de Gemeente West Maas en Waal, met name in de "Waaldorpen" en omgeving oorlogshandelingen voorgedaan.

Als gevolg van deze oorlogshandelingen kunnen op bepaalde locatie's binnen de huidige gemeentegrens niet gesprongen conventionele explosieven of delen daarvan in de bodem voorkomen. Van 1972 tot heden zijn er via de politie ongeveer 125 vondsten van mogelijk spontaan aangetroffen explosieven aan de EODD gemeld.

1.2 Doel

Het onderzoeksdoel, is het gegrond uitbrengen van een advies m.b.t. de mogelijke aanwezigheid van niet gesprongen conventionele explosieven uit de Tweede Wereldoorlog. Het onderzoek zal resulteren in een rapport van bevindingen met een advies voor eventueel te nemen vervolgstappen en een kaart waarop aangegeven de gebieden binnen de gemeente West Maas en Waal waar mogelijk nog explosieven of delen daarvan in de bodem aanwezig zijn.

1.3 Verantwoording

De probleeminventarisatie met rapportage is uitgevoerd door de historisch onderzoeker C. van den Akker.

De probleemanalyse is uitgevoerd en opgesteld door C. van den Akker.

1.4 Afbakening van het onderzoeksgebied

Het onderzoeksgebied omvat het totale grondgebied van de gemeente West Maas en Waal.

2. LOCATIEGEBONDEN INFORMATIE.

2.1 Plattegrond van de gemeente West Maas en Waal

3. GERAADPLEEGDE BRONNEN

3.1 Inleiding.

Om tot een gedegen analyse te komen, zijn de afzonderlijke onderdelen van het vooronderzoek CE: Het inventariseren en benaderen van (officiële) bronnen, verzamelen, interpreteren en analyseren van het beschikbare materiaal en tot slot het verwerven van aanvullende relevante informatie. Door archief en literatuuronderzoek is een duidelijk beeld ontstaan van de situatie ten tijde van de Tweede Wereldoorlog.

Uiteindelijk is het totaal aan gegevens geanalyseerd en zijn daaruit de conclusies getrokken op basis waarvan de opdrachtgever een verantwoord besluit kan nemen inzake eventueel te nemen vervolgstappen.

3.2 Algemene documentatie

3.2.1 Literatuur en archiefinstellingen

In dit rapport is een veelheid aan documentenmateriaal verwerkt. Om te beginnen is er een uitgebreide literatuurstudie gedaan. Een opgave van meldingen van geruimde explosieven in het verleden is bij het EODD opgevraagd en als bijlage bij dit rapport gevoegd. Vervolgens is het streekarchief archief te Nijmegen en het eigen archief nauwgezet doorzocht.

3.3 Specifieke documentatie

3.3.1 Bombardementsgegevens

Bombardementsgegevens zijn uit verschillende bronnen ingewonnen.

3.3.2 Luchtfotoarchief

De digitale luchtfoto-archieven van Bibliotheek Wageningen UR en het Kadaster zijn doorzocht op bruikbare luchtfoto opnamen uit WOII.

3.3.3 EODD, WO's

In 1971 heeft de EOD van het Ministerie van Defensie de taak voor het ruimen van aangetroffen niet gesprongen explosieven van de Hulpverleningsdienst van het Ministerie van Binnenlandse Zaken overgenomen. Vanaf die tijd zijn alle meldingen van aangetroffen explosieven vrij nauwgezet bijgehouden.

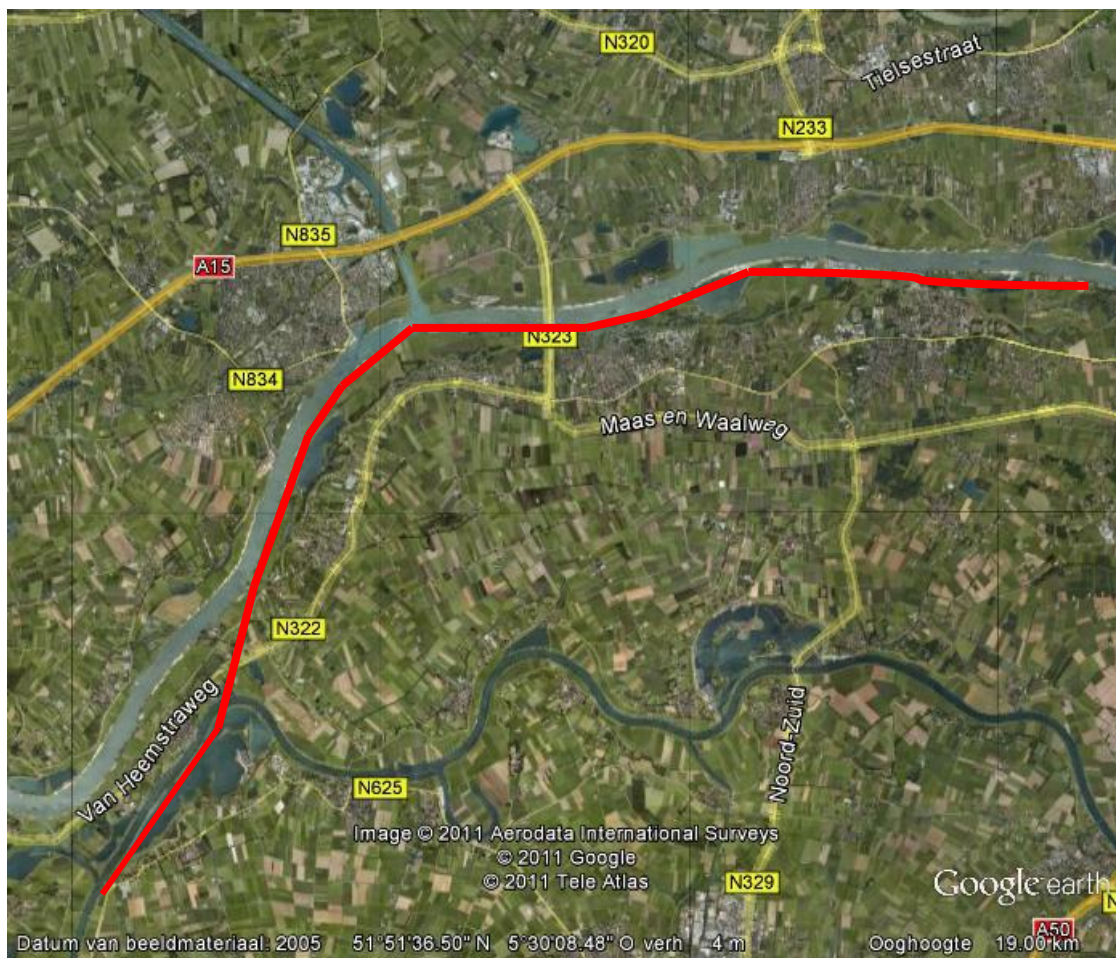
WO's

Van alle meldingen binnen de huidige gemeente West Maas en Waal vanaf 1972 tot heden welke zijn uitgevoerd door de EOD zijn de uitvoeringsrapporten (WO's) opgevraagd. Door het inventariseren van de WO's die betrekking hebben op het gebied kan worden nagegaan of mogelijke blindgangers geruimd zijn in het verleden. Tevens wordt meer inzicht verkregen in de eventuele gevechtsactiviteiten die in het gebied hebben plaatsgevonden.

4. PROBLEEMINVENTARISATIE

4.1 Inleiding

Er kan met zekerheid worden vastgesteld dat er binnen het grondgebied van de gemeente West Maas en Waal gevechtshandelingen hebben plaatsgevonden gedurende de Tweede Wereldoorlog. Feit is dat de zwaarste gevechten hebben plaatsgevonden aan de "Waalkant" en de directe omgeving. Om een indruk te geven van de oorlogshandelingen is door een samenvatting uit diverse publicaties, een algemeen historisch overzicht samengesteld.

— Frontlinie Land van Maas en Waal najaar 1944.

4.2 Algemene historische context.

De bezetting van West Maas en Waal door de Duitsers in mei 1940 is zonder veel oorlogshandelingen verlopen.

In de periode mei 1940 tot medio september 1944 zijn er door “schermutselingen” tussen de Duitsers en de ondergrondse, de plaatselijke bevolking en soms de geallieerden slachtoffers onder de burgerbevolking gevallen. Tijdens razzia's, uitgevoerd door de Duitsers zijn er verschillende burgers opgepakt en geëxecuteerd. Bombardementen of zware beschietingen zijn in deze periode niet uitgevoerd.

Echter vanaf september 1944 tot aan de bevrijding mei 1945 was de waalkant frontlinie. In deze periode was de overkant (de Betuwe) nog bezet door de Duitsers en was Maas en Waal een soort niemandsland. Soms waren er wat geallieerde troepen aanwezig en verder bestond het verzet uit de “Ondergrondse” en de pas samengestelde “Stoottroepen”. In deze periode namen de Duitsers regelmatig vanaf de overkant van de Waal de Waalkant onder vuur. Door deze Duitse beschietingen zijn er slachtoffers gevallen en materiele schade aangericht in de dorpen gelegen aan de Waal.

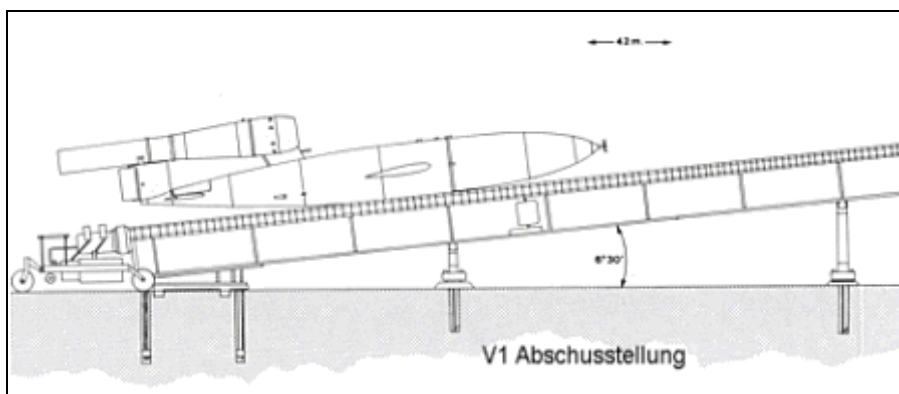
Duits Kanon

5 cm granaatwerper Duits

Lanceerbaan voor V1

Historische gegevens DREUMELPeriode mei 1943- september 1945.Slachtoffers van oorlogshandelingen te Dreumel. (Bron www.tremele.nl/Oorlog/wo2)

Hieronder een opgave van slachtoffers welke door gevechtshandelingen in **Dreumel** zijn omgekomen.

H.J. van den Berg

28 juli 1943

Op 28 juli 1943 vond er boven Dreumel een luchtgevecht plaats. Van den Berg, wacht bij de Luchtbeschermingsdienst, was juist op weg naar huis met een wagen vol hooi toen hij op de Boezemkade (nr.4) werd getroffen door een kogel. Edische bijstand werd verleend door vader en zoon van der Kleij. Kapelaan Boeijen diende hem het H. Oliesel toe. Hij werd per auto overgebracht naar het Andreas Gasthuis in Tiel waar hij op 4 augustus 1943 aan zijn verwondingen overleed.

B. Verbruggen

14 juli 1944

Als wraakoefening vanwege de dood van een Dreumelse Landwacht (NSB-er) op de Trambaan in Boven Leeuwen werd er in de nacht van 13 op 14 juli 1944 een razia uitgevoerd door de Duitse Sicherheitsdienst m.m.v. Nederlandse SS-ers. Dit gebeurde in Dreumel, Wamel en Leeuwen. Hierbij werden burgemeester Waals, hoofd van de school Vermeulen en B Verbruggen van hun bed gelicht. Aangezien Verbruggen onraad vermoedde probeerde hij te vluchten naar het huis zijn buurman. Daarbij werd hij opgemerkt door de Duitse patrouille en doorzeefd met kogels. Hij overleed ter plaatse. Waals en Vermeulen werden dezelfde dag nog vrijgelaten.

P. Biemond

9 oktober 1944

Piet Biemond was na het bombardement op Rotterdam in 1940 samen met zijn familie bij een tante in Appeltern gaan wonen. In september 1944 meldde hij zich aan bij de Ondergrondse waardoor hij in Dreumel terecht kwam. *Die nacht stak een Duitse patrouille bij Dreumel de Waal over en raakte in gevecht met leden van de Ondergrondse. Hierbij kwam Biemond om het leven.*

N.G. Smulders

20 oktober 1943

Smulders stond die nacht als lid van de Ondergrondse op wacht aan de Maasdijk ter hoogte van de Veerstraat. *Hij werd getroffen door een Engelse granaat die afgeschoten werd vanaf het begin van de Veerstraat.* Smulders werd met een zwaarwonde collega naar het gasthuis (bejaardentehuis) in Dreumel overgebracht.

A.J. van Welie

A.J. Janssen

2 november 1944

In de vroege morgen van 2 november 1944 ging een drietal leden van de Ondergrondse op patrouille richting Heerewaarden. Martien van Rhijn keerde terug omdat hij een lekke band had. Van Welie en Janssen gingen verder. *Ter hoogte van de wiel in de Heerwaardensestraat* werden ze verrast door een Duitse patrouille. Er volgde een *vuurgevecht* waarbij van Welie gedood werd. Janssen werd door de Duitsers meegenomen. Toen dit bericht binnenkwam bij het hoofdkwartier van de

Ondergrondse werd er een patrouille op afgestuurd. Alleen van Welie werd gevonden. Zijn stoffelijk overschot werd overgebracht naar het gasthuis in Dreumel.

W.F. v. d. Boogaard
H. de la Cousine
9 november 1944

Op deze regenachtige dag waren er weer hevige beschietingen op Dreumel, met name op de *Oude Maasdijk*. Hierbij werden v.d. Boogaard en de la Coursine dodelijk getroffen.

F.W. Burgers

11 november 1944

In de vroege morgen, omstreeks 03.00 uur werd de oude Maasdijk een uur lang gebombardeerd. Het huis van Willem Stensen kreeg daarbij een voltreffer. Zijn schoonzoon, F Burgers, werd hierbij gedood

M.M. Salet.

14 november 1944

Ook deze dag was er weer granaatvuur op de Oude Maasdijk. Daarbij werd Matthijs Salet (5 jaar) dodelijk getroffen door een granaatsplinter.

N. Schiltmans.

21 november 1944

Hoewel er deze dag niet zoveel Duitse granaten werden afgeschoten op Dreumel, viel er toch een slachtoffer te betreuren. *Schiltmans werd op de dijk tussen Dreumel en Wamel getroffen door granaatvuur.*

G.J. Salet – Kooijmans

25 november 1944

Ook deze dag vonden er weer hevige beschietingen plaats op het voorste deel van de Oude Maasdijk. Gertruda Salet – Kooijmans werd bij deze beschietingen dodelijk getroffen. Zij verloor op 14 november haar zoontje Matthijs en werd nu zelf slachtoffer van de Duitse beschietingen.

L.J. de Vree

14 december 1944

Die dag waren er rond 16.30 uur zware beschietingen op het centrum van Dreumel. Vooral de kerk en het patronaat liepen veel schade op. De Vree, woonachtig in de Wilhelminastraat, werd in zijn ouderlijk huis getroffen. Zijn schoonzus, Jo van Deursen, echtgenote van Harrie de Vree, werd zwaar gewond naar een ziekenhuis in Nijmegen vervoerd.

G.H.J. Merkx

25 januari 1945

Een granaat trof die dag een boom voor het huis van Gerrit Merkx in de Molenstraat. Merkx, die binnen zat, werd hierbij dodelijk getroffen. Zijn vrouw en zoon Gijs, alsmede een chauffeur die op dat moment aanwezig was, werden zwaar gewond afgevoerd naar het ziekenhuis.

G.Th. de Bleij

32 januari 1945

Dreumel werd die dag weer eens beschoten door Duitse artillerie. Gerard, het zoontje van visser Anton Bleij, werd door een mitrailleurkogel dodelijk getroffen.

B. Udo

10 februari 1945

Om 7.00 uur zijn er weer beschietingen op de Oude Maasdijk. Berdina Udo werd daarbij gedood door een granaatscherf.

W. Joh. Van Leur.

12 februari 1945

In Dreumel vielen weer granaten. Wimke van Leur vond er een in de zandbak bij dokter van der Kleij. Hij nam de granaat mee naar huis en probeerde hem te demonteren. Het bleek een blindganger te zijn. Wimke overleed ter plaatse.

“HEEMKUNDE – PROJECT” over DREUMEL 1925 / 1985 Deel 2.

Door Jan van Welie en Jos van Koolwijk

Hieronder zijn relevante gegevens van gevechtshandelingen in Dreumel op chronologische volgorde weergegeven.

Hoofdstuk 3 Keerpunt in de oorlog.

September 1944

30 september

's Morgens om half negen rolde het ene na het andere Engelse rupsvoertuig Dreumel binnen. De Duitsers hadden zich in de boomgaarden verborgen. Er volgden stevige schietpartijen.

1 oktober 1944

Duitse artillerie schoot het uurwerk uit de toren van de R. K. kerk.

2 oktober 1944

Om ongeveer 18.00 uur werd de kerk van Dreumel door de Duitsers beschoten vanuit Tiel.

3 oktober 1944

Deze dag werd ook weer gekenmerkt door *zware beschietingen op de kerk en de gemeentetoren* van Dreumel. Ook werden diverse huizen, waaronder het klooster en het oudemannenhuis, zwaar beschadigd.

4 oktober 1944

Om 07.00 uur, bij het begin van de eerste H.Mis, vond er een *beschieting plaats op de toren van de kerk van Dreumel*. Ongeveer 15 salvo's met zwaar geschut werden er afgevuurd.

De beschadigingen aan de kerk waren dermate groot dat er geen H. Missen meer gehouden konden worden.

5 oktober 1944

Op deze mistige en regenachtige dag was er weer een *zware Duitse beschieting op Dreumel*.

7 oktober 1944

Ook deze dag hevige beschietingen op Dreumel, waarbij ondermeer de meisjesschool getroffen werd.

28 oktober 1944

Vanuit Alphen schoot men met zwaar artilleriegeschut op de Betuwe. De Duitsers op hun beurt schoten vanuit Wageningen terug op Maas en Waal.

2 november 1944

De Duitsers schoten met 15 cm geschut op Leeuwen, Wamel en Dreumel.

Ook 's avonds was er weer zwaar artillerievuur vanuit het achterland van Tiel. Meer dan 40 granaten troffen hier doel.

3 november 1944

In Dreumel werden enkele huizen in de Dorpsstraat getroffen door zwaar Duits granaatvuur.

4 november 1944

In de vroege morgen werd Dreumel weer beschoten. Veel huizen werden geraakt. 's Middags was er opnieuw zwaar geschut; en granaat ontplofte precies boven de kerk. Ook in Wamel vielen veel granaten.

5 november 1944

Omstreeks 16.30 uur werd de kerk weer eens zwaar beschoten. De schade was enorm: drie voltreffers, waarvan één op de sacristie en twee op de steunberen. Ook op het kerkhof vielen granaten, waarbij enkele grafmonumenten vernield werden. Ook het huis van Mevr. Van Deursen (Nieuw Pollenstein) kreeg een voltreffer.

6 november 1944

Ook vandaag was de kerk weer doelwit van vijandelijke acties.

7 november 1944

's Morgens om 07.00 uur vond er een geweldige beschieting van de kerktoren plaats, waarbij zo'n 50 granaten werden afgevuurd.

9 november 1944

Opnieuw waren er hevige beschietingen op Dreumel. Met name de Oude Maasdijk moest het dit keer ontgelden.

10 november 1944

Een dertigtal granaten werd afgevuurd op Dreumel, waarbij de kerk wederom het hoofddoel was.

11 november 1944

Op deze dag werd in de vroege morgen, omstreeks 03.00 uur, de Oude Maasdijk en uur lang onder vuur genomen. *De hele dag vielen er granaten op Dreumel met name op de kerk en omliggende huizen.*

12 november 1944

Vooraf in de namiddag waren er weer hevige beschietingen op Dreumel, onder Andre op de Rooij, de kerk en de Vluchtheuvelstraat. Ook vielen er veel granaten in het veld.

13 november 1944

Ook vandaag viel er weer regen. *Daarnaast regende het granaten op de kerk en de Rooij, maar de meeste vielen gelukkig in het veld.*

14 november 1944

Granaatvuur op de Oude Maasdijk.

16 november 1944

De Duitsers teisterden Dreumel en Wamel met zwaar granaatvuur. Door zeer sterk tegenvuur slaagden de geallieerden erin de vijand het zwijgen op te leggen.

19 november 1944

Wederom waren er zware beschietingen met 21 cm geschut door de Duitsers. Dit geschut stond opgesteld in de omgeving Geldermalsen - Culemborg. De eerste beschietingen waren omstreeks 07.00 uur en verder om 16.30 uur, waarbij onder andere de kapel van het gasthuis getroffen werd.

25 november 1944

Er vond een hevige beschieting plaats op het voorste deel van de Oude Maasdijk.

2 december 1944

Alweer Duitse beschietingen op Dreumel.

8 december 1944

Wederom waren er heftige beschietingen. Naast vele propagandagranaten- één ervan kwam notabene in de keuken van het klooster terecht! – vielen er ook verschillende andere.

9 december 1944

Er vielen weer de nodige granaten op Dreumel.

14 december 1944

Om half vijf 's middags werden *de kerk en het patronaat hevig beschoten.*

22 december 1944

Tegen 09.00 uur waren er weer *beschietingen op de kerk, het klooster, de meisjes-school* waar toen de Canadezen gelegerd waren- en op een aantal huizen in de *Wilhelminastraat.*

23 december 1944

In de namiddag werden door granaatvuur de huizen van Jan en Grad Luijpen getroffen in de *Oude Maasdijk.*

24 december 1944

In de *Rooijsestraat* vielen granaten bij ondermeer *Vink en Schonenberg.*

25 december 1944

Op deze vinnige koude dag waren er weer beschietingen op de *Oude Maasdijk.*

13 januari 1945

Hevige Duitse beschietingen op het *dorp en de Maasdijk*

15 januari 1945

Het *dorp en de Kraaienhoek* werden die dag beschoten.

2 februari 1945

Er waren weer beschietingen op *de Rooij*. Er viel een tweetal V1's in Dreumel. Eén in de Bergsteeg en de tweede achter de Boterfabriek.

3 februari 1945

Beschietingen op *de Rooij*.

9 februari 1945

De R.K. Kerk werd drie kwartier met granaten bestookt. Uiteindelijk is daarbij de torenspits op het kerkhof gevallen.

10 februari 1945

Beschietingen op *de Oude Maasdijk*.

12 februari 1945

In Dreumel vielen weer Duitse granaten.

23 februari 1945

Hevige beschietingen op *de Rooij*.

28 februari 1945

Weer een Beschieting op *de Rooij*.

6 maart 1945

De Duitsers beschoten *Dreumel*.

12 maart 1945

Er viel een granaat op het *patronaat*. 's Nachts werd er geweldig geschoten op de stellingen aan de dijk.

13 maart 1945

's Middags was er weer granaatvuur op *de Rooij*.

25 maart 1945

Weer werden er granaten op Dreumel afgeschoten. Er vielen in onze gemeente die dag een viertal V1's

26 maart 1945

Er vielen *granaten in de Hogeweg*.

30 maart 1945

Er vielen granaten bij Th. Verhoeven in de Polderstraat.

5 april 1945

Er vielen *granaten verspreid over het hele dorp*.

De aanloop naar de bevrijding

Relevante fragmenten; Uit het boek Gelderland Bevrijd door Christ Peters

Blz. 58

De andere dag, 1 oktober 1944, vorderden de Duitsers in Tiel ongeveer 160 burgers voor graafwerk, terwijl de Duitse Artillerie die dag het uurwerk uit de toren van Dreumel schoot

Blz. 83

Natuurlijk zaten de Duitsers ook niet stil. Donderdag 5 oktober 1944 rukten eenheden van de 363^e Volksgrenadiersdivisie vanuit de lijn Lienden-Kesteren-Ochten op naar het oosten om Nijmegen te heroveren. Bij Opheusden en Doodewaard kwam het tot een confrontatie met Amerikanen van de 101^e Airborne Divisie. Over en weer waren er verliezen en werden er krijgsgevangenen gemaakt.

De dag erna, op 6 oktober 1944, vond een zware Duitse beschieting op Dreumel plaats. Ook zijn bij een nachtelijke aanval op Beneden Leeuwen meer dan veertig huizen door de Duitsers in brand gestoken.

Op 7 oktober moest Dreumel weer een zware beschieting door de Duitsers ondergaan, terwijl ze op 8 oktober Druten onderhanden namen.

Begin november werden door Duits vuur achtereenvolgens Beneden Leeuwen, Wamel en Dreumel bestookt. Op 8 november 1944 werd Wamel weer zwaar op de proef gesteld door zwaar Duits granaatvuur.

Blz. 84

Daarnaast schoot de Duitse artillerie dagelijks op Dreumel, evenals op Leeuwen.

Opgave van neergestorte vliegtuigen en V-1's in Dreumel en omgeving

(Bron: Archief Cees van den Akker Advies en Th. Eversteijn)

11 Mei 1940

Neergekomen Messerschmitt Bf 109 bij Dreumel.

20 december 1943

Neergekomen Typhoon Mk IB JR316 TP- van het No. 198 squadron om 10.40 uur in de Waal op ca 1 km ten noorden van Dreumel

9 maart 1942

Neergekomen Wellington Mk II Z8409 PH- van het No. 12 squadron om 06.00 uur te Dreumel nabij de eendenkooi aan de Papesteeg.

22 juni 1943

Neergekomen en Halifax HR-685 TL-X op een ½ km ten zuiden van Wamel in de Viaductstraat.

30 juli 1943

Neergeschoten Focke-Wulf 190 (A4,0623, Swarze 9) en kwam neer tussen Alphen en Maasbommel (Berghuizen, vlakbij de Hoogstraat).

20 december 1943

Neergekomen om 10.40 uur een Typhoon jachtbommenwerper JR-316 van het 198^e Squadron 1 km ten westen van Dreumel op de krib langs de Waal tegenover het voormalige veerhuis.

23 december 1943

V-1 neergekomen te Dreumel.

17 juni 1944

Halifax Bommenwerper MZ-537 SE-L neergeschoten om 2.30 uur en neergekomen in de Nieuwstraat ter hoogte van de “Drie Bruggen” te Dreumel.

Augustus 1944

In deze maand viel er waarschijnlijk een Spitfire in een Wiel bij Dreumel. Kennelijk is noch het toestel noch de inzittende geborgen. Het toestel was waarschijnlijk bij een luchtgevecht betrokken en kwam van grote hoogte naar beneden.

4 december 1944

Neergekomen een Typhoon jachtbommenwerper MN-237 van het 164^e Squadron van de Tweede Tactische Luchtmacht RAF

30 december 1944

Drie V-1's neergekomen in Dreumel. 1 in de Waal, 1 op de uiterwaarden en 1 in het veld.

Afbeelding van een V1

7 januari 1944

V-1 neergekomen om 03.45 uur op de Koidam aan de Noordzijde van de eendenkooi aan de Papensteeg.

8 januari 1945

V-1 neergekomen te Dreumel. Getroffen werd de Lageweg.

8 januari 1945

V-1 neergekomen te Dreumel omstreeks 06.45 uur langs de Zijvond.

12 januari 1945

V-1 neergekomen omstreeks 01.20 uur in een weiland in de buurt van de Nieuwstraat en de Papensteeg. Een tweede V1 viel iets verderop in de buurt kruising Zijvond en Bergsteeg.

10 februari 1945

In de namiddag viel er voor de tweede keer een V-1 in de Bergsteeg bij van Welie.

15 februari 1945

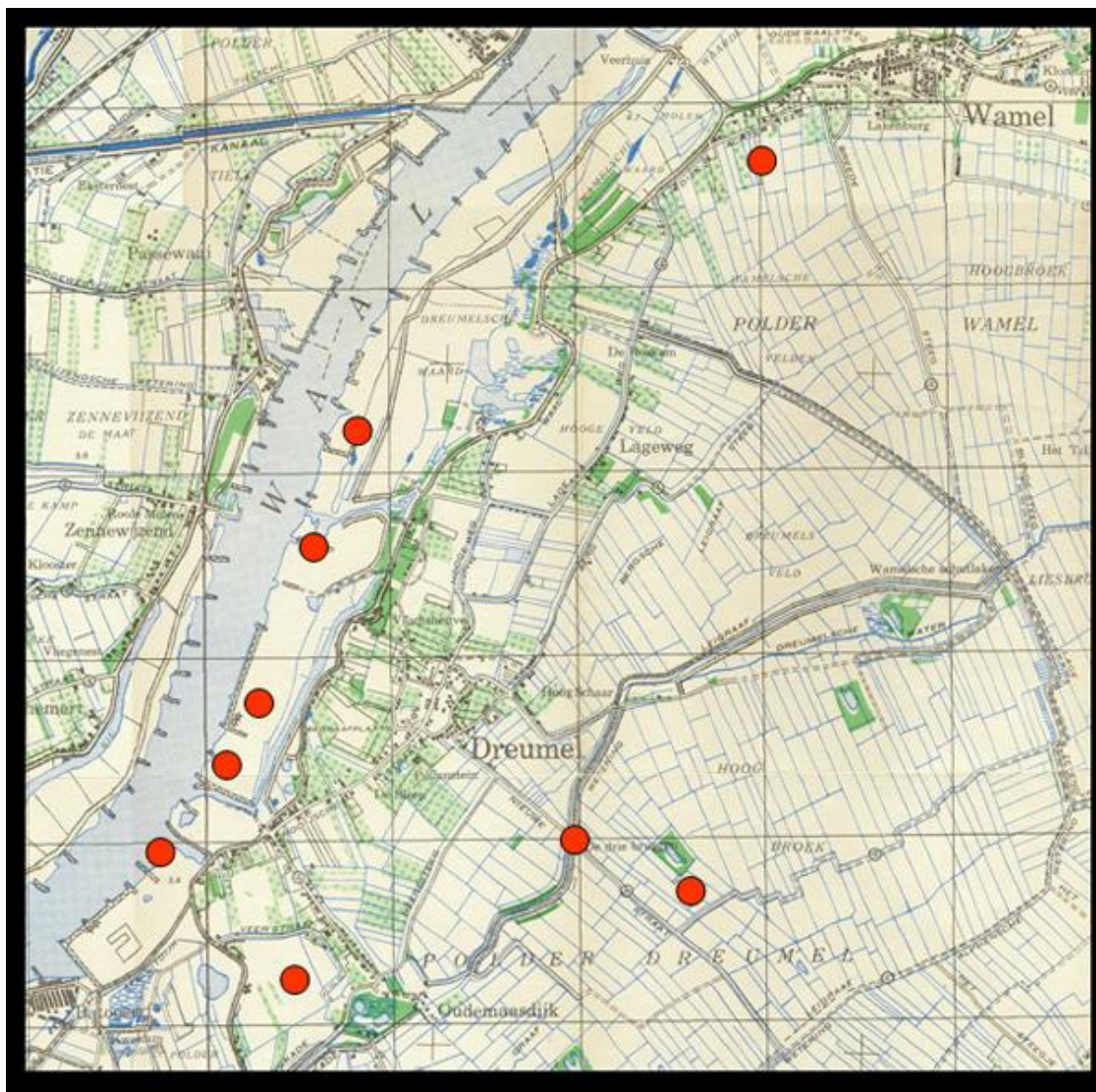
Neergekomen een V-1 achter het huis van Van Rossum in de Rooijsestraat/Lageweg.

28 maart 1945

Neergekomen een V-1 in de Lageweg, het huis van D. Vink werd beschadigd. Ook viel er een V-1 bij H. Elsen in de Bergsteeg.

2 april 1945

In het veld en in de uiterwaarden bij Dreumel vielen drie V-1's.

Crashlocaties van vliegtuigen te Dreumel periode 1940-1945 (Bron www.tremele.nl)

Historische gegevens van WAMEL.

De oorlogshandelingen in Wamel zijn uitgebreid beschreven in het boek

Bron: **Wamel 1100 jaar VAN VAMELE TOT WAMEL**

Hoofdstuk : Wamel en de Tweede Wereldoorlog

Redactie: Frans van Oijen en Wil van Wel

Uitgebracht door: Stichting Wamel Elfhonderd

Een opgave van gevechtshandelingen zoals beschreven in bovenvermeld boek is hierbij in chronologische volgorde opgenomen.

2 november 1944

Granaten op de Dorpsstraat

8 november 1944

Dagelijks beschietingen op Wamel. Vandaag vier voltreffers op het huis van Piet Sengers.

Veel granaten op de Kerk en de Kloosterstraat.

17 november 1944

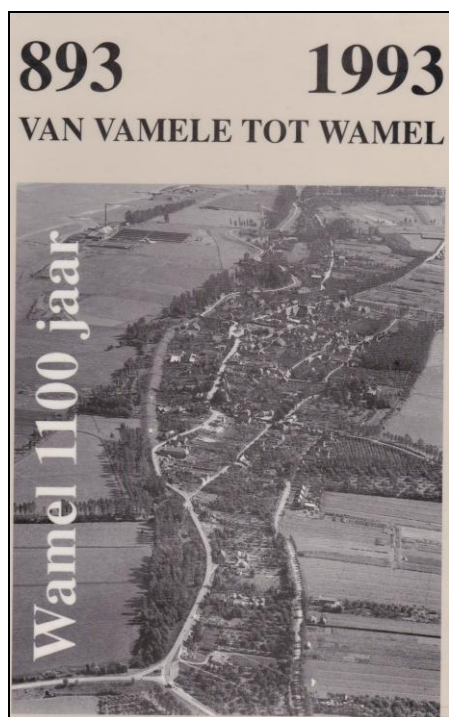
Tengevolge van de vele beschietingen komt de toren van de kerk omlaag.

8 februari 1945

Wamel beleeft een van de zwaarste nachten. Men telt in een paar uur meer dan 500 granaten. Februari is de maand van de mitrailleurkogels.

13 maart 1945

Om zeven uur 's avonds breekt een ware hel los. Het is de zwaarste beschieting die het dorp ooit heeft meegemaakt. Luchtdruk granaten van maar liefst 200 pond teisterden de omgeving.

Voor Wamel begint de oorlog bij de eigenlijke bevrijding

Op 10 oktober komen er in Wamel een vijftigtal strijders van de Binnenlandse Strijdkrachten aan. Deze troepen werden in de tweede helft van september in Limburg en Brabant geformeerd uit mensen van het verzet. Prins Bernhard had een behoorlijk aandeel in de oprichting van dit regiment, dat al vrij snel na de oorlog de naam Stoottroepen zou krijgen. Deze troepen mogen niet verward worden met de Irenebrigade, waarvan later ook manschappen in Wamel gelegerd waren. De Irenebrigade bestond uit Nederlanders die bij het uitbreken van de oorlog in het buitenland verbleven en hen die uit het bezette gebied gevlucht waren en zich bij dit onderdeel aangesloten hadden.

Toen de B.S.-ers in Wamel aankwamen hadden ze nog geen uitrusting. Daarom had men ze een gewone blauwe werkoverall gegeven met een oranje armband. Dit gaf enige herkenbaarheid. Hoewel ze nog nauwelijks geoefend waren en met hun vijftigen natuurlijk nauwelijks het hele stuk dijk onder Wamel naar behoren de nacht konden bewaken, gaf het toch al een betrekkelijke rust en een eerste vorm van beveiliging. Een kleine twee weken later kwam vervolgens versterking in de vorm van aanvullende Engelse troepen.

Ofschoon midden oktober van uit Tiel begonnen was met een eerste beschieting van de Wamelse kerktoren, verliep de tweede helft van deze maand ook in betrekkelijke rust. Veel inwoners waren inmiddels weer naar hun huizen teruggekeerd. In de protestantse school en in Henricus werden respectievelijk 40 en 30 Engelse militairen gelegerd. Later stijgt dit aantal tot 700. Allen van de 'Guards Armoured Division'.

Een fragment uit het dagboek dat Grad van Dreumel tijdens de laatste periode van de Tweede Wereldoorlog bijhield.

Vrijdag 28 Oct
 Hevig artillerievuur op de Beduwe Meer troepen
 Zaterdag 29 Oct
 Artillerievuur uit Aphen op de Beduwe dook zij
 schoten te kort avo dat ze in de bestuurs
 terecht kwamen. Door een D granaat
 2 burgers gedood gewond op de steenfabriek
 Zondag 30 Oct
 Eenige granaten maakte gewonde de
 Maandag 31 Oct
 In de nacht schieten met granaten
 Dinsdag 1 Nov

...worden telefoonverbindingen aangelegd en vooral aan de dijk worden mitrailleurposten ingericht om het binnendringen van vijandelijke soldaten zoveel mogelijk te voorkomen. Engelse tanks, voornamelijk opgesteld op de Heppert in Altforst en in de slagweg tussen Wamel en Dreumel, bestoken Tiel en omgeving dagelijks met granaten. Men raakt gewend aan het geluid van de hoog overvliegende projectielen men begint zich steeds veiliger te wanen. Dat de Duitsers dit vuur wel eens kunnen beantwoorden was een vraag die men liever niet stelde.

In november 1944, Allerzielen, bevinden zich vele katholieke Wamelnaars in dienst. Rust toen de mensen weer naar huis gingen na de dienst viel de eerste granaat op het oudste huis in de Dorpsstraat, de woning van Frans Bouwman. Een tweewoondhuis het huis van kosten Janssen. In een oogwenk is de Dorpsstraat totaal verwoest. Het huis is zo vlug mogelijk het naastbij zijnde huis in gevlucht. Ongeveer twintig granatinslagen worden er geteld.

Die nacht van 2 op 3 november slaapt iemand op de Lakenstraat 288 met een angst maar uit voorzorg in de kelder. De andere gezinsleden vinden dat niet nodig. Van de overzijde van de Waal hoort men zachtjes het afschieten van de projectielen enkele seconden later volgen de inslagen. Sommigen klinken akelig dichtbij. Maar in de kelder besluiten toch maar even de anderen te waarschuwen. Nog eens antwoordt een van hen: *'Och jong, dat zijn Engelse granaten die vooraan in de boomgaard komen op de stenen van het marktplein, daarom klinkt het zo hard...'* Het geluid komt luid rinkelend een paar slaapkamerramen naar beneden. Dan realiseren men zich dat de granaten niet in Tiel neerkomen, maar in Wamel en nog wel dichtbij. De rest van de familie voegt zich dan natuurlijk snel bij de twee in de kelder.

De volgende dag kon de balans worden opgemaakt. Een granaat was in de boomgaard terecht gekomen en had het paard van Rien Schonenberg letterlijk aan flarden geslagen. Bij haarman Frans Sengers was een groot stuk uit de buitenmuur weggeslagen. Ook de woning van veldwachter Spit was een grote puinhoop. Op het land tegenover de Christelijke school zag men verschillende grote gaten ten gevolge van granaten. Deze projectielen hadden gelukkig geen onheil aangericht.

De volgende dag was gedaan met de betrekkelijke rust en velen zochten weer een veilig heenkomen in Wamel, hoofdzakelijk in de dorpen aan de maaskant. Dagelijks richtten mortieren en mitrailleurkogels zware schade aan. Vooral de RK. Kerk en omgeving krijgen het bijzonder zwaar te verduren. Het huis van Piet Sengers kreeg op 11 november niet minder dan vier voltreffers. Er was nauwelijks iets van over. De beschietingen wat aflauwden schoten mensen uit de buurt en B.S.-ers te worden onder de puinhopen uit werden moeder Sengers en enkele kinderen gered. Ze werden met een Rode Kruiswagen naar het ziekenhuis in Nijmegen gebracht. De volgende dagen vielen de verwondingen mee. Ook het achterhuis van Toon van Oijen lag in puin. Veel granaten die de kerk misten kwamen in de Kloosterstraat terecht. Het werden onder andere de huizen van Jan van de Hurk, Gijs de Lorijn en Ad Jansen vernield. Langzamerhand waren alle ramen in het dorp dichtgespijkerd met granaten. Was er nog een ruit heel, dan werd hij er uit gehaald om later als reserve te worden dienen. Het goed leggen van afgerukte en verschoven pannen werd een dagelijkse bezigheid.

Op 17 november, 's avonds om zes uur schrikt de omgeving van de kerk op door een heftig vreemd geluid. Later beschrijft men het alsof er een zware kar met ijzer bevestigde wielen over de straatkeien bonkt. De torenspits van de kerk heeft het begeven. De kerk was heel erg trots op zijn vijfenzeventig meter hoge toren, dit voorval snijdt diep in het Wamelse vlees. Dat blijkt duidelijk uit de dagboeken over die periode en de verhalen waarop er zelfs nu nog over dit voorval gesproken wordt door hen die het vernielden. Geen vleugje wind was er aan het neerstorten te pas gekomen. Het ongeluk lag tegen het hek van de pastorietuin en de eigenlijke spits lag alsof hij er onverschillig was neergelegd, vlak voor de kerk tot in de uitweg tussen Toon van Oijen en Piet Sengers.

Er was inmiddels weer een paar uur per dag electriciteit, die werden gebruikt om de huizen te verlichten, zodat men 's avonds een lampje kon laten branden. In de boomgaard lagen de appels op grote hopen te rotten onder de bomen. Aanvoer van goederen

Het beschadigde H. Hartbeeld met op de achtergrond de vernielde kerk en op de voorgrond de verwrongen wijzerplaat van de ket toren-uurwerk.

was er nauwelijks. Maar vlees was er genoeg, vanwege de vele noodslachtoffers. Veel vee werd namelijk getroffen bij de beschietingen. De koffiemolens werden gebrek aan koffie gebruikt voor het malen van tarwekorrels zodat er met behulp van de eveneens veel aanwezige melk die ook niet afgevoerd kon worden omdat de molens fabrieken buiten bedrijf waren, lekkere 'weitepap' kon worden gemaakt.

Zaterdag 25 november op het kerkhof; Stan van Beers wordt begraven. Een groepje mensen staat bij het vers gedolven graf. Jan van Kessel schrijft in zijn dagboek: *'Plotseling een geraas, een granaat kwam bij de baar terecht, midden tussen de mensen. Laat hij niet ontploffen. Iedereen liet zich op de grond vallen.'* Met een granaat viel men de kist in het graf vallen en allen vluchten voor hun leven. De granaat bleef een blindganger te zijn; men heeft geluk gehad.

Op 4 december bezoekt Sinterklaas Wamel, stijlvol in een Canadese tank. Hij bezoekt kinderen die in de kelders verblijven en bejaarden en evacueés in St. Henricus.

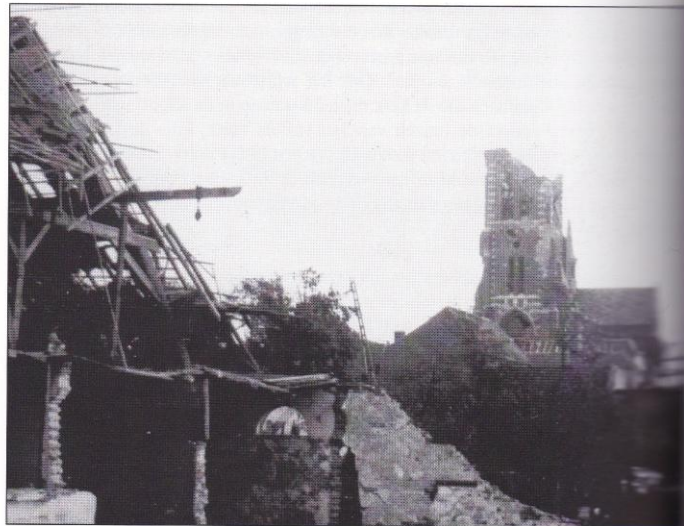
De 10de november waren de Engelse soldaten vervangen door Canadese militairen die betere vechttassen bleken dan hun Engelse collega's. Een van de dagboekschrijvers maakt ergens de opmerking dat: *'De Engelsen beter op de thee waren dan wij te vechten...'*

Behalve granaten en kogels was er in de loop van december voor Wamel een nieuwe plaag bijgekomen. De V.I of wel de vliegende bom. Tegen granaten en kogels kon men zich nog schuil houden, maar niet tegen de V.I (de V stond voor verpluimd vliegtuig). Deze primitieve voorloper van de latere intercontinentale raketten had een explosieve lading van ongeveer 1 ton en een maximaal bereik van 250 kilometer. Ze waren feitelijk bedoeld voor Londen of Antwerpen maar velen stortten al lang van tevoren naar beneden. Zo lang ze maar doordatelden was er niets aan de hand maar wee als de motor stil ging staan.

In de vroege morgen van 22 december boorde zich zo een vliegende bom door de schuur achter café Rutten. Jan van Kessel schrijft hierover: *'Vanmorgen om 7.30 uur hoorden vreselijk hard brommen en opeens een hevige klap. Wij vloegen haast uit het bed uit van de dreun. Het was net of de wereld verging. We wisten niet wat er gebeurd was...'* De bom kwam eigenlijk in de boomgaard van Looman terecht maar schoof door, recht de stal van Rutten in, waar hij ontplofte. Een veertigtal schape en enkele paarden werden gedood. Gelukkig was men nog niet begonnen met het melken van de koeien, zodat er geen dodelijke slachtoffers vielen. Alle huizen waren

Pater van Gelder, die op 9 december 1944 in een Japans gevangenkamp overleed aan de ontberingen.

De vernielingen die aangericht werden door de "vliegende bom" die op de schuur van Rutten viel.

Wamelstraat tot de hoek Koningsstraat lagen plat. Ook het achterhuis van Gijs van der Wielen (De Laak) had veel geleden. Geheel terecht noteert Grad van Wamel in zijn dagboek: *'Van Wamel is zo niet veel meer over dan een grote puin-woestijn. Die hele dag wordt volop gewerkt om althans de nog niet geheel vernielde woningen weer enigszins bewoonbaar te maken.*

Op 8 december in Wamel weer dodelijke oorlogsslachtoffers. Frans, de oudste zoon van Jan Janssen in de Kloosterstraat. Het was 8 december en hij ging juist voor de kerstvakantie naar huis, want hij werkte bij de burens, de gebroeders Zondag. Zoals gewoonlijk ging hij 'achterdoor' en wilde nog vlug even zijn konijntjes voeren voordat de kelder van zijn overbuurman in zou vluchten. Dit werd hem noodlotting want de jongen werd door granaatscherven dodelijk getroffen.

Overweg van zijn vertrouwde Wamel overleed op 9 december-39 jaar oud-in een Duits concentratiekamp pater Frans van Gelder. Op 7 augustus 1932 had hij zijn toen twaalfjarige H. Mis opgedragen in de Wamelse parochiekerk. Daags ervoor had de Wamel hem aan het veer afgehaald in een open landauer. Bij zijn ouderlijk huis, de Wamel De Laak aan de Lakenstraat, stond een prachtige boog met de woorden: *'Zalig het huis waarin een priester is geboren'*. Na een groot afscheidsfeest op zaterdag 17 september 1933 vertrok hij als missionaris naar Bangka, oostelijk van Sumatra, in het toenmalige Nederlands Indië. Voor Frans was het afscheid van zijn ouders, familie en vrienden niet gemakkelijk geweest. Al op de eerste dag na de landing van de Japanse militairen werd de Wamelse pater samen met een collega zonder meer met brutaal geweld gevangen genomen. Vanaf Bangka werd hij per vrachtboot overgebracht naar Billiton. 's Nachts moesten ze slapen op keiharde zakken met tin. Er was er geen enkele beschutting tegen de brandende tropenzon. Ze werden overgebracht in cellen vol wandluizen. De kamp-ellende was begonnen. Wat de mens heeft moeten verdragen laat zich makkelijk raden. Tot Kerstmis 1943 kon deze honger en sterke Wamelnaar zich nog goed houden. Wel vermagerde hij iedere maand enkele kilo's, maar ziek was hij nooit. Toch werd zijn lichaam door de honger omstandigheden gesloopt. Zijn benen en zijn gezicht zwollen op. De Japanners wilde hem naar het hospitaal sturen, maar zijn Japanse cipier stond dit niet toe. Wel mocht hij naar een iets betere ruimte waar ook wat meer voedsel beschikbaar was. Na een paar maanden waren zijn gezicht en benen weer normaal en werd hij overgebracht naar zijn eerdere onmenselijke behuizing. Begin november 1944

Wandel van de familie Van de Hurk aan de Waalbandijk tijdens de oorlog. Het schilderij werd gemaakt door Willem Bos, die lid was van de Binnenlandse Strijdkrachten en die in Wamel gelegerd was.

kreeg hij hoge koorts en ondraaglijke hoofdpijn. Nu mocht hij wel naar het ziekenhuis, maar hoewel er voldoende medicijnen waren, weigerde men ze aan de zieke patient te geven. De man, altijd al blij met een stukje droog brood, liet nu zijn eten staan. Het alles moest hij door zijn collega's geholpen worden. Hij, de van oorsprong zo sterke jongen uit Wamel, kon niet eens meer zelf naar de WC. In december werd zijn zwakte lichaam ook nog getroffen door dysenterie. Dat was teveel. In de vroege morgen van de negende december vroeg hij zelf om bediend te worden, nog dezelfde dag stierf hij.

Ook zijn dorpsgenoot pater Sylvester Wouters verbleef in hetzelfde ziekenhuis. Ondanks zijn zwakke gezondheid wist hij toch te overleven. Hij schreef aan zijn vrouw: *'Met Gods hulp ben ik er doorheen gekomen, of liever er doorgerold. Een duitser op zijn kant. Als ik alles moest schrijven...'*. Nadat hij in de oorlog zo veel verdorven heeft geraakt was, herstelde hij nimmer volledig en stierf op in mei 1953, 43 jaar oud.

De familie Van de Hurk aan de dijk beleefde in de nacht van 18 op 19 december een angstig avontuur met dodelijke afloop. De leden van de Binnenlandse Strijdkrachten die normaal de nabijgelegen in de dijk ingegraven controlepost bewaakten, waren door een Duitse afleidingsmanoeuvre weggelokt naar de Koldert. Ploeg 1 was het huis omsingeld door een zevental Duitse soldaten. Ze schoten door de ramen en sloegen ruiten in. Omdat hun oudste zoon Wim toevallig gekleed ging in een militair jack dat hij van de Canadezen gekregen had werd hij meegenomen naar de Waal. Toen de Duitsers terugtrokken ontstond aan de Koldert een vuurgevecht waarbij twee B.S.-ers en tenminste een Duitser sneuvelden. Een andere B.S.-er werd gevangengenomen. Samen met hem moest Wim plat op de bodem van een bunker liggen om zo samen met de zich terugtrekkende Duitsers naar Tiel gebracht te worden.

Omdat Hent van de Hurk door het in het wilde weg schieten van de Duitsers zwaar verwond was, moest zijn zoon Jan onmiddellijk hulp gaan zoeken. Hij trof het aan vanwege troepenverplaatsingen waarbij Canadezen weer vervangen werden door Engelse eenheden.

Zowel in café Willems als bij Faan Pompen waren de Canadezen zo laatst van de nacht aan het afscheid vieren dat aan het verzoek om hulp geen aandacht werd besteed. Meer succes had Jan bij de medische post in Huize Henricus. Voor de wachtpost moest hij naar binnen lopen en zijn verhaal doen. Toen na telefonisch contact met Leeuwen bleek dat tussen Wamel en Leeuwen inderdaad zwaar gevochten was, werd er een Rode Kruis wagen beschikbaar gesteld. Jan moest voor de auto uit lopen. Omdat het einde van de Kerkstraat totaal onberijdbaar bleek te zijn, moest Hent van de Hurk op een brancard vanuit zijn woning naar de Rode Kruiswagen worden gebracht die bij de Oude Wiel stond. Toen pas kon hij naar het ziekenhuis in Nijmegen gebracht worden. De hulpverlening was door dit alles veel te laat op gang gekomen en op 21 december overleed Van de Hurk aan zijn verwondingen. Bij de uitvaart werd de kist op het priesterkoor voor het altaar. De bezoekers stonden gedeeltelijk in de kerk en gedeeltelijk in de sacristie. Nog tijdens de dienst vielen er stukjes uit het gewelf van het plafond. Een begrafenis was een gevaarlijke onderneming.

In huis bij Van de Hurk zat alles onder de granaat scherven, drie koeien waren dood en anderen moesten worden afgemaakt. Tot 16 januari bleef Jan nog flink ziek, werd het ook hem te gevaarlijk en hij voegde zich bij zijn familie die al eerder naar toevlucht gezocht had bij W. Arts in Beneden-Leeuwen.

De Kerstdagen kenmerkten zich door veel vliegende bommen waarvan er een in de buurt neerstortte bij het Schutlaken, zonder schade aan te richten.

Tweede Kerstdag brengt Prins Bernhard een bezoek aan de Binnenlandse Strijdkrachten die de dijken bewaakten. Vanaf de dijk achter het voormalige prochiehuis fotografeerde hij het zwaar geschonden Wamel. Daar richtte hij met zijn verrekijker op Tiel, waar hij Duitsers zag lopen. Hij aarzelde niet om op de vijand te schieten. Helaas waren de schoten mis en moesten hij en zijn begeleiders zich achter de kruin van de dijk plat op de grond werpen omdat hun vuur beantwoord werd door een beschieting met mortieren. Er worden nog een aantal andere posten bezocht door Prins spreekt met strijders en bevolking. Het blijkt dat de B.S.-ers nog steeds goede deugdelijke uitrusting hebben, terwijl het inmiddels ijskoud is en 's nachts enkele graden vriest. In Brussel 'organiseert' hij onmiddellijk uitrusting en extra rammen voor de jongens in Wamel, Leeuwen en Dreumel. Hij krijgt daardoor een flink aantal

...Kantgomery, die deze goederen voor een ander -Engels- onderdeel bestemd had. ... kan daar niet mee zitten, zijn jongens hadden de spullen harder nodig vond

Tijdens granaatvuur op de Lageweg werd op 29 december Willem Gerritsen zwaar gewond en overleed nog tijdens het transport naar het Canisiusziekenhuis in Venlo. December eindigde met felle koude, begin januari gevolgd door massa's sneeuw. Stervormige gitzwarte plekken markeerden de plaatsen waar granaatinslagen geweest waren. De dichtgeplakte ramen en de gehavende daken zorgden voor een ijzige sfeer waartegen niet te stoken viel.

Als antwoord op Canadese schietoefeningen achter de boerderij van Jac. Bokken van Dorpsstraat, werd 12 januari voor Wamel weer eens de zoveelste zwarte dag. Om vijf uur achtereens lag ons dorp onder het vuur van mortieren en granaten. Meer dan honderd ontploffingen werden geteld. Schoenmaker Piet Appeldoorn werd gewond getroffen toen hij een veilig heenkomen zocht.

Een aantal vliegende bommen, waarvan de motor boven Wamel stil was blijven staan, vonden gelukkig weg boven de bebouwde kom een boorden zich, diepe zwarte rook uitlatend, doelloos in de poldergrond.

Op 17 januari overleed ook schoenmaker Toon Zondag toen hij zich niet tijdig kon terugtrekken voor het rond vliegende oorlogsgeweld in veiligheid kon brengen. Bij dezelfde aanval van de Kloosterstraat werd Johan Balvers gewond.

Op 18 januari het oorverdovend geknal van de daar opgeslagen munitie was daags te horen bij de boerderij van Faan Pompen, waarschijnlijk door het onvoorzichtig gebruik van benzine, in vlammen opgegaan. Een gedeelte van het achterhuis bleef gespaard. Alleen alle gevaar trok de brand grote belangstelling. Een beginnende Duitse bezetting richting Pompen deed de nieuwsgierigen al weer heel vlug rechtsomkeer maken. Ook de zojuist genoemde Toon Zondag was onder de nieuwsgierigen. Hij zag toen hij Piet Lamers tegenover Pompen de kelder in en zei tegen de vrouw van Lamers: "Vrouw, ik kruip even bij jullie in de kelder want ik wil nog graag een dagje mee zijn." Het werd voor Toon Zondag helaas inderdaad maar één dagje...

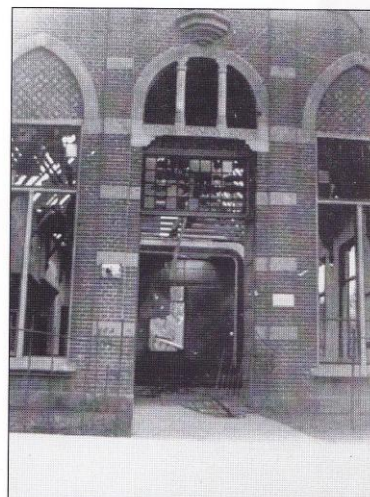
De rest van januari: een tijd van veel vliegende bommen, granaten, mitrailleurkonden en regen. Elke stap buitenshuis is een reëel gevaar. Men moest maar zien te overleven met het stomme geluk. Dat geluk had Daan Duifhuis toen hij tegen de achtermuur van het huis van Kees Duifhuis stond en een granaat plots een groot gat sloeg in de muur juist op de hoek. Door de luchtdruk sloeg Daan tegen de grond en kwam zo...

Prins Bernhard in Engeland. Dergelijke foto's werden tijdens de bezetting o.a. door geallieerde vliegtuigen gedropt.

Huis van de familie Pompen dat vernield werd door brand. De oorzaak was waarschijnlijk onvoorzichtigheid met benzine, veroorzaakt door ingekwartierde soldaten die een kachel of kooktoestel met benzine wilden "opstoken".

Hoewel de beschadigingen mee lijken te vallen, is door het raam boven de deur goed te zien, dat het gehele plafond vernield is en dat er nauwelijks nog pannen op "De Vriendenkring" liggen.

doende met de schrik vrij. Geluk had ook bakker P.H. Looman toen hij in de boomgaard achter de bakkerij wat hout aan het sprokkelen was. Ook hij werd door de luchtdruk van een vlak bij hem ontplofende granaat tegen de grond gesmet. Ongedeerd maar letterlijk en figuurlijk sprakeloos van schrik kwam hij, behalve onder de modder en zo zwart als een Zwarte Piet, zijn huis weer in gehold. De granaat had een diepe kuil achtergelaten en in een meters brede cirkel daaromheen waren dikke boomstammen als lucifer houtjes afgeknapt.

Ook zijn beide zoons Max en Willie was het lot welgezind. Ondanks alle granaaten en kogels bleven ze trouw de Wamelse bevolking van brood voorzien. Echt 'weer' was het als zelfs de bakker op de tweede trede van de keldertrap van zijn huis ten betere tijden afwachtte. Dat deden ze alleen als er in de onmiddellijke omgeving een 'onweersbui' was uitgebroken. Dat hun paardje dan van de schrik met kar mee zonder bakker, de richtste weg naar de bakkerij nam, was een normaal verschijnsel geworden.

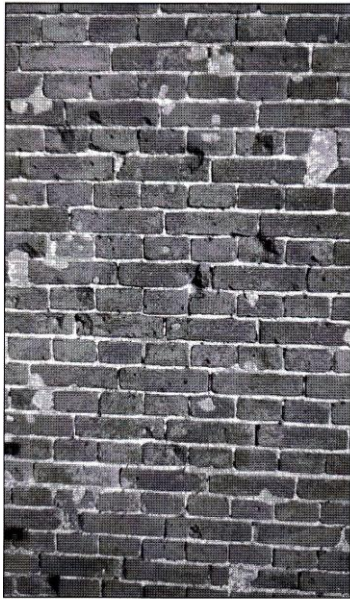
Trouwens ook de wegen waren alles behalve gemakkelijk berijdbaar. Tankwagens deden de huidige Viaductstraat met diepe sporen onberijdbaar gemaakt. Het was zelfs zo dat de tanks de tuintjes voor de woningen van de Schuytstichting en de naastliggende weg gelegen weilanden als 'weg' in gebruik genomen hadden. Toch kwam de bus er door. Toen Looman de burgemeester eens aansprak over de levensgevaarlijke broodbezorging in Wamel zei Ditters, staande bij de dorpspomp: 'Je kunt toch moeilijk verwachten dat de mensen onder deze levensgevaarlijke omstandigheden in de kelder het brood moeten komen halen?' Ongetwijfeld dacht de burgervader daarbij aan de tekst uit de Bijbel: Het is beter dat één mens sterft dan het gehele volk!

Op 3 februari komen er Duitsers over aan de Molendijk. Bij de wisseling van de wacht sluipt een jonge Duitse soldaat van achteren naar de stelling daar en werpt een granaat in. De zwaargewonde Canadese soldaat weet de Duitser nog met zijn traillieur neer te schieten. Het bleek dat er ook toen nog verraad in het spel was. In het huis vlak achter die post woonde een familie die Duits gezind was. Van achter het raam in de voorgevel op de zolder werd met kaarslicht geseind als er wisseling van de wacht waren en de kans van slagen bij een aanval het grootst was. Een van de vrouwelijke familieleden werd door de Intelligence dienst van de geallieerden in de kelder gevoerd tijdens een verhoor. Ze werd loslippig en zodoende kwam men achter een precieze toedracht.

Op donderdag 8 februari beleeft Wamel een van de zwaarste nachten. Men schat een paar uur meer dan vijfhonderd granaten. Grad van Dreumel schrijft hierover: 'Donderdag vreeselijken nacht half 4 begon een verschrikkelijk spervuur dat een uur duurde. Honderden mortieren granaten werden geschoten die op de huizen en gebouwen vielen. In de Dorpsstraat werd met alle vuurwapens gevochten aan Duitsers en Engelsen. De Duitsers die in de nacht weer overgekomen waren werden met pantservuisten veel in de huizen van G. van de Zande en Buizink. Twee Engelsen gedood verschillend gewond, 2 B.S.-ers meegenomen. Slechts twee Duitsers waren de Canadezen weg, die zouden ze beter ontvangen hebben. Een ieder was morgens blij dat ze 't nog levend afgebracht hadden.'

De slachtoffers waren echter geen Engelsen, maar Amerikanen. Nog nooit waren de Duitsers er in die oorlogswinter in geslaagd zo massaal al schietend de Dorpsstraat binnen te vallen, maar de rust die weerkeerde was een stilte voor een geheel ander storm. We lezen hierover in het dagboek van Jan van Kessel: 'Toen het licht weer aan alles weer rustig was, gingen we kijken wat er allemaal gebeurd was. Vooral in de Dorpsstraat was haast geen huis of het had een voltreffer gehad. En om 8 uur gingen we naar de kerk, we gingen binnendoor, want er was kerkdienst in de sacristie. Toen in nood leert men bidden. Zo ook met ons. Toen we goed en wel in de kerk waren moesten we weer naar de kelder, om 9.30 gingen we weer naar huis. We waren geen minuut thuis of we moesten weer naar de kelder vluchten en zaten goed en wel in de kelder of we hoorden een geweldige klap. 't Was net of we in de kelder nog te hoog gingen. We merkten dat er een vliegende bom in de buurt gevallen was...'

Diezelfde morgen waren na de nachtelijke beschieting Piet van Lent en zijn broer Frans weer eens bezig om op het tramstation de pannen goed te leggen en de opgeblazen gaten te dichten. Intussen vielen er verderop in Wamel, bij de katholieke kerk weer nieuwe granaten. Klompenfabrikant Nol den Bieman komt uit zijn fabriek en met

Tot op de dag van vandaag zijn de sporen van de Tweede Wereldoorlog terug te vinden. Hoewel de gaten hier en daar bijgewerkt zijn, ziet men duidelijk de inslagen van kogels en granaatscherven in dit stukje muur. Het is de gevel van het huis van Jan en Mien van Sommeren aan de Oude Waalsteeg.

...richt naar de kelder, het is veel te gevaarlijk daar op dat dak!' Beiden vol-
 gen zijn raad op en vluchten de kelder in. Nauwelijks zijn ze daar of ze horen een
 rumoer of er een daverende trein komt aangestormd. Onmiddellijk daarna een hevige
 schudding. Tegelijkertijd staat Gertje Schoonderwoerd buiten en ziet de vliegende
 bommet laag recht op zijn huis afkomen. De VI gaat zo laag, dat hij er bijna met zijn
 vuur kan gooien. Gelukkig voor hem glijdt het dodelijke monster op gelijke hoog-
 ten een paar honderd meter verder om zich daar in het nieuw gebouwde huis van
 familie Den Bieman te boren. Als Piet van Lent naar buiten gaat om te zien wat er
 aan de hand is, ziet hij een grote stofwolk waar kort daarvoor nog het grote huis en de fa-
 milie stonden. Alles ligt plat. Van de pas gebouwde boerderij van Bertus Beck, de
 straat is de hele oostzijde weggeslagen. Vanaf café Kalkers tot aan de hoek
 Dorpsstraat, Dorpsstraat zijn alle huizen zwaar beschadigd of weggevaagd. Van het
 huis van de Pt. Chr. Kerk resten nog de beschadigde gebinten, alle pannen zijn er af
 geslagen. Ook de achterzijde van het huis van Jan Hoks is zwaar beschadigd, doordat
 de bommen maar zijn uitgeslagen. Maar al deze materiële schade is niets vergeleken
 met het menselijke leed. De onmiddellijk toegeschoten hulp mocht niets meer baten.
 Familie Bieman, zijn vrouw Elisabeth en hun zoon Johan waren op slag gedood. Hun
 resten moesten onder aanhoudend granaatvuur tot in de wijde omgeving
 vervoerd worden. Hun dochter, Marietje den Bieman was in het ziekenhuis in
 Wamel, waar ze behandeld werd voor een zware verwonding die ze op 19 januari
 kreeg bij een granaatbeschieting. Naast de doden zijn er nog vier gewonden die naar
 het Wamelse ziekenhuis vervoerd worden. Dezelfde dag valt er ook nog een VI in
 de polder, uiteraard zonder veel schade aan te richten. Op dezelfde
 dag valt er ook een vliegende bom op de boerderij van G. Litjens in Deest. Hier wer-
 den twee personen gedood en een fors aantal gewond.

Februari was de maand van de mitrailleurkogels. Totaal onverwacht, een granaat
 viel nog horen afschieten, regende het dan kogels uit westelijke richting. De moe-
 der van dokter Van Hoeke werd zo op zaterdag 17 februari getroffen in de
 Vleesstraat. Zij stierf kort daarna door het grote bloedverlies.

Op zondag 23 februari begonnen de Engelsen 's avonds om half zeven vanuit hun
 posities met fosforgranaten op Tiel te schieten. In Wamel zag men de granaten als
 witte ballen door de lucht suizen. Tegen de avond stond de gehele binnenstad in
 vlammen. Vanuit Wamel ziet men in Tiel de vlammen met geweldige schichten
 opschieten. Op 24 februari liggen de Markt, gedeelten van de Vleesstraat, de
 Tolhuiswal en de Kleibergsestraat geheel in de as. Zondag 25 februari
 werd de maand nog steeds niet geheel bedwongen. Overal in Wamel fladderden de met een
 westenwind meegevoerde, half verbrande nota's en papieren van Tielse zaken

De hele maand maart blijven de zo gevreesde vliegende bommen met hun flakke-
 nisse vaarstarten door de lucht daveren. Zolang hun onheilspellende geronk maar
 de klok was er niets aan de hand, beangstigend werd het wanneer de motor
 van een VI ophield te draaien of begon te sputteren. De wetenschap dat de polder
 niet was groter was dan de bebouwde kom was een schrale troost, want geen kelder
 kon stand tegen dit wapen.

Maar hadden de bewoners van Huize St. Jozef in Boven Leeuwen, toen in de
 nacht van 25 februari zo een monster neerstortte op de Kapel. De ruim honderd be-
 woners, bejaarden en zusters schrokken wakker van rinkelend glas, neer vallende
 plafonds en uit de kozijnen geslagen deuren. Wonder boven wonder werd er
 niemand gewond.

De eerste helft van maart vielen er in Wamel nog meer VI's, op dinsdag 6 maart
 een in de oude Wiel en op 8 maart een in de Bonderweg. Ze richtten nauwe-
 lijks schade aan. Op 8 maart werd ook het huis van J. Gijsbers vernield. Daarnaast
 werd Wamel nog steeds dagelijks beschoten vanuit Tiel. Men gebruikte ook lucht-
 granaten die vrij veel schade aanrichtten. Maandag 12 maart is een betrekkelijk
 zware dag. Maar dan breekt de 13de aan. Om zeven uur 's avonds breekt een ware
 bom. Het is de zwaarste beschieting die het dorp ooit heeft meegemaakt. Luchtdruk
 van maar liefst 200 pond teisterden de omgeving van de kerk, Huize Henricus
 en Kerkstraat. Dit gehele gebied is gehuld in een grauwe kruiddamp. Het was alsof
 de wereld verging. De zware granaten sloegen grote gaten in de noordgevel van de
 kerk. De huizen tussen de kerk en Henricus werden zwaar beschadigd of met de

Deze foto werd genomen vanaf de Ned.
 Hervormde kerk. Door de vliegende bommen zijn
 alle pannen van het dak gerukt. Op de achtergrond
 ziet men het silhouet van de zwaar beschadigde
 RK. Kerk.

De zwaar gehavende kerktoren met links de
 schamele resten van het huis van Sengers.

De R.K. Kerk gefotografeerd vanuit het straatje naast De Rouwenburg.

grond gelijk gemaakt. Met groot gevaar voor eigen leven wist een Canadese militair een legerwagen die voor Henricus geparkeerd stond, weg te rijden naar de polder. De wagen was volgeladen met landmijnen. Men moet er niet aan denken wat er gebeurd was als dit voertuig getroffen was...

Antoon Schoonenberg, juist op weg naar zijn ouders, werd in de Kerkstraat ernstig getroffen. De volgende dag trokken weer velen Wamel uit, op weg naar veiligheidsoorden. Sommigen omdat ze het te gevaarlijk vonden in het dorp, anderen omdat hun huizen totaal onbewoonbaar geworden waren. Omdat ook Huize Henricus zwaar beschadigd was, werd er besloten tot onmiddellijke evacuatie van alle bewoners. Twee ambulances en twee grote Canadese legertrucks brachten op 17 maart de 54 bewoners naar Den Bosch, waar ze over twee ziekenhuizen werden verdeeld.

Hoewel het wat afneemt, blijven de granaten vallen tot en met eind maart. In april zijn er dagen dat men vooral last heeft van mitrailleurbeschietingen. Op 29 maart werd de laatste VI tussen Wamel en Dreumel bij het huis van Dorus Vink. De bevrijding van oost Nederland komt op gang en daarmee ook de vernietiging van de bases van vandaan de VI's werden afgeschoten. De vrede leek zo dichtbij, maar uit Tiel kwamen de Duitsers niet weg te branden. Op 11 april is er een laatste zware beschieting van de overzijde van de Waal. Er worden een honderdtal granaten afgevuurd, die hoofdzakelijk in het westelijke deel van het dorp ravage aanrichten. Blijkbaar maakten de Duitsers de zwaardere munitie in de vorm van granaten en mortieren op. Er worden er maar weinig meer afgevuurd, maar in plaats daarvan wordt er nog veel mitrailleurvuur geschoten. Het is voorjaar en het land moet bewerkt worden om na de bevrijding te eten hebben en om inkomsten te hebben als er aan de opbouw begonnen moet worden. Door de beschietingen moet men vaak uren in greppels liggen omdat de kogels als een regen neerdalen. Vanuit de Dorpsstraat, bij de Pr. Chr. Kerk wordt met een tank de Tielse watertoren in puin geschoten. Vanuit Tiel volgt geen actie meer.

Opgave van neergestorte vliegtuigen en V-1's te Wamel en omgeving

(Bron : Archief Cees van den Akker Advies en Th. Eversteijn)

22 juni 1943

Halifax Mk II HR685 TL- van het No. 35 Madras Presidency squadron om 01.38 uur ten zuiden van Wamel.

22 december 1944

V-1 neergekomen te Wamel in een schuur achter cafe Rutten.

23 december 1944

V-1 neergekomen op de woning van Rutten in de dorpsstraat

26 december 1944

V-1 neergekomen bij het schutlaken, zonder schade aan te richten.

12 januari 1945

Een drietal V-1' neergekomen in de polder van Wamel.

3 februari 1945

V-1 neergekomen aan de Molendijk

8 februari 1945

V-1 neergekomen op de woning van Den Bieman

V-1 neergekomen in de Dalenstraat in de polder zonder veel schade aan te richten.

12-2-1945

V-1 neergekomen bij de steenfabriek

13-2-1945

V-1 neergekomen in de uiterwaarden.

18-2-1945

V-1 Neergekomen in het Wamelseveld

29 maart 1945

V-1 neergekomen tussen Wamel en Dreumel bij het huis van Doris Vink

Historische gegevens van Leeuwen.

Daar het grootste gedeelte van de oorlogshandelingen in en om Leeuwen zich afspeelden in de periode dat de gemeente West Maas en Waal in de voorste frontlinie lag beperk ik mij tot de periode oktober 1944 – mei 1945.

Hieronder enkele fragmenten uit het:

“Leeuwens Oorlogsdagboek - Harrie van Heertem -

Bron: www.heemkundeverenigingleeuwen.nl/dagboekHH.htm

6 oktober 1944.

De avond van 6 oktober nu, toen dan de ondergrondse jongens hun posten hadden bezet, was er geen vuiltje aan de lucht. Het was zo stil zelfs, dat de meeste burgers dan ook die avond vroeg in bed lagen, wat ten goede moest komen aan de onrustige nachten ervoor. Het moet ongeveer elf uur geweest zijn, toen de wacht aan de dijk een stil drijvende boot alarmeerde. Ter hoogte van “den Onderdijk” sloeg plotseling een motor aan en kwam het gevaarte zacht tuffend recht op onze dijk aangestevend. Er ontstond verwarring in de bevelen der dienstdoende wachters, van “schieten” en “niet schieten”. Niettemin, eer men er op bedacht was, kwam een handgranaat over de dijk suizen, wat een consternatie teweer bracht in de ondergrondse gelederen.

Kort daarop sloeg bijna alles op de vlucht. Sluipend over de grond trokken een tiental moffen de dijk over en begonnen de eerste huizen binnen te dringen, joegen de overrompelde bewoners burgers in nachtgoed de straat op, en staken de boel in brand.

In korte tijd stonden reeds een 5 á 6- tal huizen in lichterlaaie. En voort trokken de duivels steeds verder, van huis tot huis.

Die nacht zijn er niet minder dan 43 huizen en gebouwen in de as gelegd.

Wonder boven wonder zijn er geen mensen verbrand, wel varkens en paarden.

Enige dagen na deze ramp kwamen de Geallieerde Troepen ons dorp bezetten. Voor ons helaas te laat.

De twee á drie weken na de brand gebeurde er niet veel alleen de Engelse artillerie zond bijna elke nacht een behoorlijke portie granaten van achter uit ons dorp naar de overzijde van de Waal.

Op 1 november kwam het door ons verwachte gevaar: “Granaten van de overkant”. De allereerste waren reeds gevallen, daags tevoren en des nachts, in Druten en Leeuwen- Boven. Dat was op Allerheiligen des namiddags om half drie.

Vanaf die dag kregen we iedere dag en nacht te maken met Duitse beschietingen vanaf de overzijde van de Waal. Vooral Wamel, recht tegenover de stad Tiel kreeg het zwaar te verduren. De Kerk was een doelwit van de Duitse Artillerie. Deze kerk heeft meer dan 1000 voltreffers gehad.

“We liggen nu al elf weken aan het front”, schreef ik des avonds in mijn boekje. Steeds nog Duitsers aan de overzijde van de rivier.

Zaterdag 9 december.
Er vielen die dag 6 granaten.

Zondag 24 december.
Er viel een vliegende bom in Altforst, ongeveer 100 meter van een paar boerderijen verwijderd, die totaal in elkaar lagen.

17 januari.
Daar kregen we plots weer granaten. Vanaf half december hebben we er geen last meer van gehad Maar vandaag bleek het toch anders. Midden op het kerkplein kwam er een terecht. Een meisje van 10 jaar onmiddellijk dood.
Dag en nacht bulderden hier de Engelse Kanonnen die overal in het dorp opgesteld stonden.

24 januari
V-1 neergekomen bij het pakhuis in Leeuwen Boven, een in de Veesteeg en een in de Waal.

2februari
5 á 6 V-1's in de nabijheid neergekomen. Een in de Achterstraat bij boer A. Sengers.
Dezelfde nacht viel er een V1 bij de boterfabriek te Dreumel.

11 februari
Een V-1 in Wamel, een op de klompenfabriek van Den Biemean en een bij Balvers op de Koldert.

15 februari
Hevig granaatvuur op Wamel en Leeuwen

16 februari
Vrijdagnacht mortieren vallen er mortieren midden in het dorp.
V-1's vallen er zoveel de laatste dagen, dat het bijna geen uithouden meer is.

25 februari
Weer een week voorbij en nog dezelfde toestand. Vooral 's nachts veel V-1's.
Van zaterdag op zondag vielen er 6 á 7 hier in de omgeving.

26 februari
In de nacht van 26 op 27 februari viel er een V-1 naast het klooster in Boven Leeuwen. Ook vallen er weer volop granaten.

5 maart
Vannacht viel er een V-1 in de Wiel.

7 maart
Vannacht viel een V-1 achter het huis van Gijsbers.

12 maart
Brandgranaten worden afgeschoten door de Duitsers. De wijnfabriek is afgebrand.
In Wamel vallen raketgranaten.

24 maart
6 á 7 granaten vallen in de kom van het dorp. Er zijn veel blindgangers bij.

28 maart
3 V-1's neergekomen in Wamel
30 maart
Granaten op Leeuwen

15 april
Granaten op Leeuwen

22 april
Granaten op Leeuwen

29 april
Granaten op Leeuwen.

Tot zover informatie verkregen uit het "Leeuwens Dagboek" bijgehouden door Harrie van Heertum

Opgave van neergestorte vliegtuigen en V-1's te Leeuwen en omgeving

(Bron: Archief Cees van den Akker Advies en Th. Eversteijn)

10 mei 1940
Neergekomen Ju-52 van 2/Kgr zb V12 in de Zuid Oosthoek Leeuwense veld
Neergekomen Ju-52 Zuid van Leeuwen langs de Lage Zevend
Neergekomen Ju-52 van 2/Kgr 2b V12 tegen de oostzijde van de Veesteeg

17 augustus 1943
Focke Wulf Fw 190 A-6 met Werkenummer 550457 van het 2./JG 1 "Oesau" te Leeuwen

20 september 1944
Neergekomen Stirling Mk IV LJ618 8E- van het No. 295 squadron om 15.20 uur aan de Waalbanddijk te Boven Leeuwen, Druten.

23 december 1944
V-1 neergekomen te Boven Leeuwen.
V-1 neergekomen te Beneden Leeuwen.

26 december 1944
V-1 neergekomen te Beneden Leeuwen. Getroffen werd de Liestersteeg.
V-1 neergekomen te Beneden Leeuwen. Getroffen werd de Steenoven (Boschoven).

27 december 1944
Vijftien V-1's nabij Beneden Leeuwen neergekomen

1 januari 1945
V-1 neergekomen te Beneden Leeuwen. Getroffen werd de Werd.

7 januari 1945

V-1 neergekomen te Beneden Leeuwen. Getroffen werd een terrein bij W. Beck.

17 januari 1945

V-1 neergekomen te Beneden Leeuwen. Getroffen werd de boomgaard van P. Sengers.

22 januari 1945

Zes V-1's neergekomen te Beneden Leeuwen.

29/30 januari 1945

V-1 neergekomen te Beneden Leeuwen.

25 februari 1945

V-1 neergekomen te Beneden Leeuwen.

3 februari 1945

V-1 neergekomen te Beneden Leeuwen. Getroffen werden de woningen van A. Sengers en Th. Van der Kerkhof.

8 februari 1945

V-1 neergekomen te Beneden Leeuwen. Getroffen werd de woning van B. Balvers op de Koldert.

22 februari 1945

Acht V-1's neergekomen te Beneden Leeuwen.

27 februari 1945

V-1 neergekomen te Boven Leeuwen. Getroffen werd een klooster en het bejaardentehuis St. Joseph.

3 maart 1945

V-1 neergekomen op Beneden Leeuwen. Getroffen werden de uiterwaarden van de Waal.

5 maart 1945

V-1 neergekomen te Beneden Leeuwen.

6 maart 1945

Vijf V-1's neergekomen te Beneden Leeuwen.

V-1 neergekomen te Beneden Leeuwen. Getroffen werd het terrein van J. Gijsberts.

V-1 neergekomen te Beneden Leeuwen. Getroffen werd het terrein van Van Stiphout.

7 maart 1945

V-1 neergekomen te Beneden Leeuwen. Getroffen werd de boerderij van J. Gijsberts.

26 maart 1945

Twee V-1's neergekomen te Beneden Leeuwen.

28 maart 1945

Tien V-1's neergekomen te Beneden Leeuwen.

Opgave van neergestorte vliegtuigen en V-1's te Altforst en omgeving*(Bron: Cees van den Akker Advies en Th. Eversteijn)*

10 mei 1940

Junker Ju 52/3m 1Z+?? van het KGrZbV 1 om 07.00 uur tegen de dijk van de Rijk-
sche Wetering ten noorden van Altforst, West Maas en Waal.

Opgave van neergestorte vliegtuigen en V-1's te Alphen en omgeving*(Bron: Cees van den Akker Advies en Th. Eversteijn)*

30 juli 1943

Focke Wulf Fw 190 A-4 Schwarze 9 met Werkenummer 0623 van het 5./JG
1 "Oesau" om 10.15 uur te Alphen (Gld).

4.3 Luchtfoto's

Ten behoeve van dit onderzoek zijn de digitale archieven luchtfoto's geraadpleegd
van :

- 1) WOII/RAF luchtfoto's Bibliotheek Wageningen UR
- 2) WOII/RAF luchtfoto's Kadaster

De navolgende fotomappen zijn bestudeerd. Wageningen Ur

Plaatsnaam	Vlucht datum	Vlucht Nr	Run nr.	Kaartblad
Beneden Leeuwen	190944	027	14	13a14b
Beneden Leeuwen	050145	117	05	14c
Tiel	120944	027	11	13a14b
Tiel	020345	070	06	13b14c
Tiel	020345	024	09	13a14a
Wamel	261244	027	12	13a14b
Wamel	261244	203	06	13c14e
Wamel	140145	291	02	14e

De navolgende fotomappen zijn bestudeerd. Kadaster

Doos nr.	Foto nr.	Datum
766	4077 - 4092	19 - 09 - 1944
767	3003 - 3026	19 - 09 - 1944
767	4472 - 4489	19 - 04 - 1944
768	4106 - 4117	01 - 03 - 1945
764	3285 -	16 - 09 - 1944
764	3157 - 3165	01 - 09 - 1944

4.4 Resultaten opgevraagde info bij EODD

WO_NR	DATAANVG	CAT	UITVRD	OMSLIGPE	PLAATS
19712791	30-12-1971	C	EOD/KL	Binnengebracht Buro	Beneden Leeuwen
19722252	26-9-1972	C	EOD/KL	Beneden-Leeuwen	Beneden Leeuwen
19730414	10-3-1973	A	EOD/KL	van Heemstraweg 74	Beneden Leeuwen
19730566	23-3-1973	C	EOD/KL	Groepsbureau RP., Beneden - Leeuwen	Beneden Leeuwen
19731138	18-5-1973	C	EOD/KL	Pol.bur. te Leeuwen	Beneden Leeuwen
19750510	10-3-1975	A	EOD/KL	Waalbandijk 155	Wamel
19761060	21-4-1976	C	EOD/KL	langs de Waal	West Maas en Waal
19761064	21-4-1976	C	EOD/KL	van Rossum	West Maas en Waal
19761500	20-5-1976	C	EOD/KL	VZA	onbekend
19761517	22-5-1976	D	EOD/KL	buro RP	Beneden Leeuwen
19761613	31-5-1976	C	EOD/KL	Waalbandijk 19	Wamel
19761794	15-6-1976	Z	EOD/KL	ZA	onbekend
19761842	17-6-1976	C	EOD/KL	Akkerstraat 29	Beneden Leeuwen
19763698	1-11-1976	B	EOD/KL	langs de Waal	West Maas en Waal
19770687	19-3-1977	D	EOD/KL	Bureau	Beneden Leeuwen
19770902	1-4-1977	C	EOD/KL	Maasbommel	Maasbommel
19770903	1-4-1977	C	EOD/KL	Hogeweg	Wamel
19770993	8-4-1977	C	EOD/KL	Bureau R.Pol.	Beneden Leeuwen
19771115	19-4-1977	C	EOD/KL	Boven Leeuwen	Boven Leeuwen
19771116	19-4-1977	C	EOD/KL	Beneden Leeuwen	Beneden Leeuwen
19771641	18-5-1977	D	EOD/KL	Bureau R.P.	Beneden Leeuwen
19772259	5-7-1977	C	EOD/KL	Lijnbaanstraat 2	Beneden Leeuwen
19773741	14-1-1977	D	EOD/KL	Bureau	Beneden Leeuwen
19792256	15-8-1979	D	EOD/KL	Oosterpas 36, Ben-Leeuwen	Beneden Leeuwen
19793578	17-12-1979	D	EOD/KL	Brandweerkazerne Beneden	Beneden Leeuwen
19801075	12-4-1980	C	EOD/KL	Wilhelminastraat, Dreumel	Dreumel
19801861	4-6-1980	C	EOD/KL	Viaductstraat 97	Wamel
19802374	19-7-1980	C	EOD/KL	Zandstraat 124, Beneden-Leeuwen	Beneden Leeuwen
19810192	2-2-1981	Z	EOD/KL	ZA	onbekend
19810193	2-2-1981	Z	EOD/KL	ZA	onbekend
19810581	18-3-1981	C	EOD/KL	de Blauwe Sluis	Appeltern
19810932	10-4-1981	D	EOD/KL	Zijveld naast huisnr 81	Beneden Leeuwen
19811516	18-5-1981	B	EOD/KL	zijtak v.d. Maas, de Schans (onder water)	Alphen
19811776	10-6-1981	C	EOD/KL	Waterstraat 28	Boven Leeuwen
19812654	1-9-1981	C	EOD/KL	in de polder	West Maas en Waal
19813104	7-10-1981	C	EOD/KL	Schoolstraat 11	Dreumel
19813533	17-11-1981	C	EOD/KL	Heuvelstraat 62	Alphen
19820814	29-3-1982	D	EOD/KL	buro	Beneden Leeuwen
19820935	3-4-1982	A	EOD/KL	buro	Beneden Leeuwen

WO_NR	DATAANVG	CAT	UITVRD	OMSLIGPE	PLAATS
19821688	14-5-1982	C	EOD/KL	Heuvelstraat 54	Alphen
19821901	29-5-1982	C	EOD/KL	Dorpstraat 44	Dreumel
19821902	29-5-1982	C	EOD/KL	Perzikstraat 1	Beneden Leeuwen
19823290	3-10-1982	C	EOD/KL	Maasdijk,	Dreumel
19830950	11-4-1983	D	EOD/KL	buro	Beneden Leeuwen
19831680	8-6-1983	C	EOD/KL	in akkerland Zijveldstraat	Beneden Leeuwen
19831809	19-6-1983	C	EOD/KL	Uiterwaarde in Wamel	Wamel
19832384	6-8-1983	C	EOD/KL	v. Heemstraweg 14	Boven Leeuwen
19832551	18-8-1983	C	EOD/KL	Veerweg	Wamel
19832840	9-9-1983	C	EOD/KL	Liesterstraat 15	Wamel
19833205	7-10-1983	C	EOD/KL	langs dijk	West Maas en Waal
19833734	16-11-1983	C	EOD/KL	Waalbandijk, Beneden Leeuwen	Beneden Leeuwen
19840621	14-3-1984	D	EOD/KL	buro	Beneden Leeuwen
19840932	3-4-1984	C	EOD/KL	Venusweg,	Dreumel
19841775	20-5-1984	C	EOD/KL	Veerweg	Wamel
19841916	31-5-1984	D	EOD/KL	buro	Beneden Leeuwen
19841989	8-6-1984	C	EOD/KL	v. Heemstraweg	onbekend
19843136	21-9-1984	C	EOD/KL	Waaldijk 54	Dreumel
19843263	4-10-1984	C	EOD/KL	Walstraat 4	Appeltern
19850093	19-1-1985	C	EOD/KL	langs Maas	onbekend
19850755	2-4-1985	C	EOD/KL	Wielpad 17	Boven Leeuwen
19851277	4-5-1985	D	EOD/KL	buro	Beneden Leeuwen
19852051	1-7-1985	D	EOD/KL	buro	Beneden Leeuwen
19852374	28-7-1985	C	EOD/KL	Beneden-Leeuwen	Beneden Leeuwen
19852487	8-8-1985	D	EOD/KL	buro Benden-Leeuwen	Beneden Leeuwen
19853033	27-9-1985	C	EOD/KL	Adres onbekend	Boven Leeuwen
19860196	3-2-1986	C	EOD/KL	Veerstoep Wamel-Tiel	Wamel
19862593	5-8-1986	C	EOD/KL	Veerweg	Wamel
19863436	11-10-1986	A	EOD/KL	buro	Beneden Leeuwen
19863757	5-11-1986	C	EOD/KL	Waaldijk 46	Dreumel
19864005	29-11-1986	C	EOD/KL	Heemstraweg 101	Wamel
19864187	17-12-1986	C	EOD/KL	Maasdijk 4,	Dreumel
19872013	17-7-1987	D	EOD/KL	buro Beneden Leeuwen	Beneden Leeuwen
19880376	20-2-1988	D	EOD/KL	Zandstraat 161	Beneden Leeuwen
19881867	15-6-1988	C	EOD/KL	Hogeweg te Wamel	Wamel
19881884	16-6-1988	C	EOD/KL	Hogeweg 15	Wamel
19882575	29-8-1988	C	EOD/KL	De Hul,	Alphen
19891331	5-5-1989	C	EOD/KL	Waalbandijk 52	Wamel
20010766	21-5-2001	C	EOD/KL	T.o. sluis Tiel	Wamel
20041168	6-8-2004	C	EOD/KL	Dorpstr.4	Wamel
20051216	30-8-2005	A	EOD/KL	Strand uiterwaarden Wamel	Wamel
20071854	4-12-2007	C	EOD/KL	Nieuwe weg	Wamel

4.5. Geruimde explosieven

867 Gemeente Appeltern, 1818 - 1983	
<i>Toegang:</i>	Inventaris van het archief van de gemeente Appeltern , 1818 - 1983
<i>Rubriek:</i>	1 Archief gemeente Appeltern , 1818 - 1983 1.2 Periode 1940 - 1983 1.2.2 Taakuitvoering 1.2.2.7 Openbare veiligheid en waterstaat 1.2.2.7.1 Openbare veiligheid
<i>Nummer:</i>	3483
<i>Inhoud:</i>	Stukken betreffende het opruimen van munitie en ongesprongen projectielen, alsmede betreffende de opslag en het vervoer van gevaarlijke stoffen
<i>Periode:</i>	1945 - 1981

Overgenomen uit bovenvermeld archiefstuk.

- 18-07-1946 28 kisten met elk 20 handgranaten bij J. van Heck Greffeling 80 Alphen.
- 21 juli 1945 De burgemeester meld bij min. van defensie dat er geen mijnen binnen de gemeente aanwezig zijn
- 25-11-1951 Een granaat geruimd aan het einde van de Woerdsestraat te Altforst.
- 27-09-197 Een granaat geruimd aan de loswal te Appeltern.
- 18-12-1957 Een granaat geruimd rechts van de Veerweg Alphen – Ooyen
- 03-03-1958 Een granaat geruimd aan de Blauwe Sluis 147
- 27-05-1959 Div. munitie- artikelen geruimd aan de Wal 32

GEMEENTE APPELTERN		
LIJST VAN IN DE GEMEENTE OP TE HALLEN OORLOGSTUIG		
DORP APPELTERN		
Naam	Adres	Aanwezig oorlogstuig
J.C. van Ceenen	Wal 36	1 granaathuls
W.H.Houtkamp	Kerkbuurt 59	2 hulzen
B.van Ooijen	Kerkbuurt 81	2 2cm granaten
F.H.Konings	Kerkbuurt 83	1 huls
C.J. van Schaijk	Kerkbuurt 96	onbekend voorwerp in de grond (waarschijnlijk granaat)
N.Hoogendijk	Mun 114	1 huls
R.A. Bakker	Mun 115	1 huls

	Adres	Aanwezig oorlogstuig
P.A.Hol	Kerkbuurt 160a	1 huls
J.W. de Leeuw	Kerkbuurt 164	1 kistje met patronen
J.J.C.Herckenrath	Kerkbuurt 165	2 hulzen
P.Hol	"	1 huls, 1 granaat in boomgaard
P.Kuijpers	Kerkbuurt 167	2 hulzen
P.G. de Leeuw	Kerkbuurt 168	doosje patronen 1 granaat in sloop
Wed.L. van Os	Kerkbuurt 171	1 busje geweerpatronen (bij rijks politie) 4 hulzen
J.J.Meijs	Kerkbuurt 172	7 patronen
K.Hooijmans	Kerkbuurt 175	1 huls
J.H.Derks	Kerkbuurt 180	2 hulzen
H.J.Steenbruggen	Kerkbuurt 182	2 granaten van 100 pond
Th.M. van Teeffelen	Moleneind 219	2 hulzen

GEMEENTE APPELTERN		
LIJST VAN IN DE GEMEENTE OP TE HALEN OORLOGSTUIG		
DORP ALFFEN		
Naam	Adres	Aanwezig oorlogstuig
bij M. Welderman	Berghulzen 198 Munsbommel	in de Leeuwense wetering 30 & 40 pantsergranaten
J.A.Engelbart	Nieuwe Schans 12a	1 huls
C.van der Velden	Nieuwe Schans 17	2 hulzen
W.Loderus	Nieuwe Schans 24	1 huls
W.J. van Schaijk	Nieuwe Schans 26	2 hulzen
M.A. Silder	Nieuwe Schans 30	minutie bij hem opgegeven
L.A.Engelbart	Nieuwe Schans 44	1 huls
J.M.H.Stokrij	Nieuwe Schans 45	blindganger (granaat) bij boerderij
C.F.Engelbart	Nieuwe Schans 48	1 huls
Th.Schonenberg	Nieuwe Schans 50	2 hulzen
L.J. van den Heuvel	Nieuwe Schans 51	1 huls
M. van Geffen	Greffeling 60	80 geweerpatronen
A. van Heck	Greffeling 72	4 hulzen
J.A.H. van Geewel	Greffeling 74	8 hulzen
H.Poos	Greffeling 92	4 hulzen

Naam	Adres	Aanwezig oorlogstuig
A.W. Hol	Greffeling 94	1 huls
C.N. van Lent	Greffeling 96	trommel stengunpatronen
J.G. de Leeuw	Kerkbuurt 117	does ontstekeningen (bij rijkspolitie)
G.M. Smits	Kerkbuurt 119	1 geweer en zak patronen (bij rijkspolitie)
L.L. van Lent	Kerkbuurt 120	1 granaat in sloot
J. van den Boogaard	Kerkbuurt 128	2 hulzen
M.Th. van Rossum	Kerkbuurt 134	ontstokers (bij rijkspolitie)
E.Holl	Kerkbuurt 136	1 huls
A.A.Steenbruggen	Kerkbuurt 138	2 hulzen
P. van Corsouw	Kerkbuurt 143	3 hulzen
W.F. Haas	Kerkbuurt 145	1 huls
J.Termeer	Kerkbuurt 147	4 hulzen
A.B. van Rossum	Kerkbuurt 156	1 houder met geweerp- atronen (bij rijkspolitie)
J.Janssen	Kerkbuurt 158	1 huls
J. van Zwolgen	Kerkbuurt 199	1 huls
H. de Leeuw	Kerkbuurt 160	4 dozen met sten- en ge- weerpatronen (bij rijks- politie)
	G. Jozon met spring - stok aan huis	

GEMEENTE APPELTERN		
LIJST VAN IN DE GEMEENTE OP TE HALEN OORLOGSTUIG		
DORP ALTFORST		
Naam	Adres	Aanwezig oorlogstuig
J. van de Weerd	Kerkbuurt 1	1 huls
L.K. Vlerke	Kerkbuurt 5	3 granaten
J.G. Elemans	Kerkbuurt 13	2 hulzen
H.A.M. van Lent	Kerkbuurt 14	400 geweerpatronen
H.W. Sanders	Kerkbuurt 33	1 granaat
M. van Eldijk	Kerkbuurt 41	2 hulzen
M. van Dijk	Kerkbuurt 45	200 geweerpatronen
W.Gerrius	Woerd 56	4 hulzen

Een bunker (kazemat) van de Maas en Waalstelling in Altforst (1939 - 1940).

Bron: Boek West Maas en Waal door J.M. Sengers.

LIJST VAN HET IN DE GEMEENTE OP TE HALEN OORLOGSTUIG.		
<u>DORP MAASBOMMEL</u>		
Naam	Adres	Aanwezig oorlogstuig
W. van Eldijk	Moleneinde 22	1 huls
J.B. van Schaijk	Moleneind 31	1 huls
M.van Rijsingen	Moleneind 32	50 patronen
A.Kooijmans	Moleneind 46	1 geweer
M.J. van Ekeren	Velddijk 65	1 geweer zonder grendel 1 granaat
Wed.J.H. van Os	Velddijk 67	45 geweerpatronen
J.W. de Groot	Velddijk 68	1 compleet Duits geweer
M.H. van Eldijk	Velddijk 73	2 granaathulzen
A.Honders	Velddijk 74	2 granaathulzen
W.A.Daanen	Velddijk 75	1 band mitrailleurkogels
I.C. van Gelder	Velddijk 76	1 granaathuls
M.Gremmen	Velddijk 83	2 granaathulzen
M.M.Brands	Velddijk 88	1 granaathuls
H.J. de Leeuw	Kerkbuurt 90	3 granaathulzen
G.J. van Rijsingen	Kerkbuurt 95	3 granaten

Naam	Adres	Aanwezig oorlogstuig
Wed. J. van Gelder	Kerkbuurt 97	1 granaatkop
J. Seelen	Kerkbuurt 102	enige vliegtuigkogels
N. van Os	Kerkbuurt 109	1 huls
H. J. van Dijk	Kerkbuurt 110	3 hulzen
F. van Osch	Kerkbuurt 150	hulzen met slagdop
L. Boerakker	Kerkbuurt 152	2 hulzen met slagdop
J. G. Carpaij	Kerkbuurt 154	aantal patronen
H. W. Carpaij	Kerkbuurt 154a	hulzen met slagdop
W. P. Carpaij	Kerkbuurt 155	1 huls met slagdop
A. L. van Kraaij	Berghuizen 174a	1 huls met slagdop
J. Boerakker	Berghuizen 176	3 hulzen met slagdop
A. H. A. Hendriks	Berghuizen 179	hulzen met slagdop
A. A. M. Toebast	Berghuizen 182	1 huls met slagdop
J. L. van de Geer	Berghuizen 186	1 huls met slagdop
H. Peters	Berghuizen 188	hulzen en geweerpatronen
. van Toor	Berghuizen 193	1 projectiel

Gemeente Dreumel: Lijst voor controle munitie

Bron: Regionaal archief Nijmegen

781 Gemeente Dreumel, 1811 - 1983

Toegang: Inventaris van het archief van de **Gemeente Dreumel**, 1811 - 1983
Rubriek: 1 Archief **Gemeente Dreumel** 1811 - 1983
1.2 Periode 1940 - 1983
1.2.2 Stukken betreffende afzonderlijke onderwerpen
1.2.2.2 Taakuitvoering
1.2.2.2.04 Openbare orde
Nummer: 2212
Inhoud: Stukken betreffende de inlevering van wapens en munitie door inwoners, alsmede betreffende de controle van bij inwoners achtergebleven oorlogstuig
Periode: 1940 - 1943, 1945 - 1949
Vorm: 1 omslag
Nota bene:

-1.753/7)

G E M E E N T E D R E U M E L
=====

LIJST VOOR CONTROLE MUNITIE enz.-
=====

Straat en no.perceel	Naam hoofdbewoner	Bijzonderheden
Waalbandijk 13	J. van Leur	2 hulzen
Waalbandijk 14	J.W.van den Bosch	1 huls - 1 asbak
Waalbandijk 21	P.J. van Leur	niet thuis
Waalbandijk 24	B.D. van Dijk	niet thuis
Waalbandijk 56	H. Goijer	patronen aanwezig. Vrouw weet ze niet te liggen.
Waalbandijk 66	P. Lagarde	3 hulzen - 1 handgranaat
Waalbandijk 70	W. van den Boep	niet thuis
Waalbandijk 74	J.A. Verschuure	2 granaath.met slaghoedje 1 granaat met slaghoedje.
Waalbandijk 83	A. Eleij	1 granaathuls met slaghoedje
Waalbandijk 95	G.C. Kocijms	1 granaat
Waalbandijk 96	J. van Dongen	1 granaathuls met slaghoedje.
Waalbandijk 101	Wed.J.van Oorschot	2 granaathulzen met slaghoedje.
Waalbandijk 104	J.A. Kusters	1 granaathuls met slaghoedje.
Waalbandijk 107	J.C. Toebast	niet thuis
Bato's Erf 108	J. Sepers	1 granaathuls met slaghoedje
Nato's Erf 115	J.C. van Hoften	niet thuis
Bato's Erf 123	J. van Meurs	1 granaat met slaghoedje
Bandijk 127a	P. van Kruijsbergen	2 st. mijnen begraven
Bandijk 140	A.van Kruijsbergen	1 huls afslaan
Bandijk 141a	M.L. van Baren	1 huls afslaan
Bandijk 145	J. van Hoften	2 hulzen afslaan
Bandijk 147	Wed.Th. Zondag	100 st. geweerpatronen
Bandijk 150	Wed. H.van Nuenen	2 hand- en 1 mortiergranaat.
Bandijk 155	Wed. J. Stenssen	in een rietveld liggen granaten
Bandijk 159	W. van Lent	4 blokjes trotyl (in sloot)
Bandijk 162	A. Lagarde	1 granaathuls afslaan.
Boezenkade 172	W. van Leeuwen	2 granaathulzen afslaan.
Boezenkade 182	P. Boumans	kist met patronen en 2 granaathulzen afslaan.
Boezenkade 190	G. van Sommeren	2 granaathulzen afslaan
Boezenkade 191	L.A.van de Graaf	4 granaathulzen afslaan
Boezenkade 194	C. van Oorsouw	2 granaathulzen afslaan
Boezenkade 196	H. van Doornik	2 granaathulzen afslaan
Oude Maasdiijk 201	M.J. Strik	2 granaathulzen doorslaan
Oude Maasdiijk 205	G. van de Weerdt	2 granaathulzen afslaan
Oude Maasdiijk 207	G. Bosch	1 mortiergranaat
Oude Maasdiijk 210	J.L. van Lent	1 granaathuls afslaan

Adres en no.perceel	Naam hoofdbewoner	Bijzonderheden
Oude Maasdijk 216	P. van Lent	1 granaathulsje
Oude Maasdijk 221	J. Smulders	1 granaathuls
Oude Maasdijk 224	F. de Vree	3 granaathulsjes
Oude Maasdijk 231	H.G. de Rijk	1 granaathuls
Oude Maasdijk 237	Wed. Adams	munitie in grond, achter woning.
Oude Maasdijk 244	G.J. van Wezel	1 granaathulsje
Oude Maasdijk 247	G. de Rijk	1 granaathuls
Oude Maasdijk 251	J.H. van Lent	1 granaathuls
Oude Maasdijk 253	N.H. de Rijk	2 granaathulzen
Oude Maasdijk 255	J. de Groot	2 granaathulzen
Oude Maasdijk 258	Wed.H.de la Cousine	3 granaathulsjes
Oude Maasdijk 259	J. Croonen	5 granaathulzen
Oude Maasdijk 260	naamloos H.G. van Beers	munitie in grond, achter woning.
Oude Maasdijk 262a	J.J. Luijpen	15 doosjes stengun-munitie
Oude Maasdijk 264	A. van de Voort	1 handgranaat - 3 projectielen
Rooijsestraat 265	M. Salet	2 granaathulzen
Rooijsestraat 268	A. Udo	6 granaathulzen
Rooijsestraat 270	P. Salet	7 granaathulzen
Rooijsestraat 271a	P. Lemmers	1 granaathuls (bloemenvaas)
Rooijsestraat 277	R.M. van Dinter	9 geweerpatronen
Rooijsestraat 288a	G.P. Elsen	1 granaat
Rooijsestraat 293	F. Diels	1 granaathuls met ontsteking
Rooijsestraat 297	F.W. van Welie	niet thuis
Rooijsestraat 300	A.F.J. van Welie	1 granaathuls met ontsteking.
Rooijsestraat 308	St.Barbaraklooster	14 granaath., enkele met ontstekin
Rooijsestraat 313	R.K. Pastorie	2 granaathulzen met ontsteking
Rooijsestraat 317	Th. van Welie	11 stengunpatronen
Rooijsestraat 319	W.P. van Lubeek	1 handgranaat, 2 mortiergranater en 2 granaathulzen met ontstekin
Rooijsestraat 324	H. Smits	7 granaath. enkele met ontstekin
Rooijsestraat 325	F.P.M. van Wichem	1 granaat in boomgaard
Rooijsestraat 338	Chr.L. Diels	1 granaat in boomgaard
Rooijsestraat 338a	Wed.J. van Welie	1 granaat met ontsteking
Rooijsestraat 340	J. Wassink	1 granaath.met ontst.- 1 mortier
Rooijsestraat 343	Jac. de Bont	2 granaathulzen met ontsteking
Rooijsestraat 350a	J.Th.van Rossum	2 granaath. met ontsteking 1 handgranaat.
Lageweg 353	G. den Biesen	2 granaathulzen
Lageweg 359	Wed.J.van Bruchem	niet thuis
Lageweg 363	H.van Zonsbeek	5 geweerpatronen (neegenomen)
Lageweg 370	G.W.van Kruijsbergen	2 granaathulzen

straat en no.perceel	Naam hoofdbewoner	Bijzonderheden
Lageweg 371	J. den Biesen	1 granaathuls
Polderstraat 376	Wed. L. Lamers	4 granaathulzen
Polderstraat 378	J. van Leur	2 granaathulzen
Polderstraat 379	W.B. Verbruggen	2 granaathulzen
Hogeweg 386	G. Sas	1 huls en 1 handgranaat
Hogeweg 386a	J. Weijman	2 granaathulzen
Hogeweg 388	W.Th.van den Bosch	2 granaathulzen
Hogeweg 395	H. Smulders	2 granaathulzen
Hogeweg 396	Wed. O. Liefkens	2 granaathulzen
Achterstraat 405	A.G. de Kleijn	Munitie in grond
Achterstraat 413	Joh. Kuijpers	2 granaathulzen
Achterstraat 415	W. van Dijk	2 granaathulzen
Achterstraat 415a	A. Kuijpers	2 hulzen en 1 handgranaat
Achterstraat 415b	Wed. A. van Lent	10 hulzen en 2 handgranaten
Achterstraat 418	Jo Numans	2 handgranaten
Achterstraat 421	P.van de Pol	3 granaathulzen
Achterstraat 422	Wed.G. Merckx	kruit en 50 geweerpatronen
Achterstraat 425	G.van Kruijsbergen	3 granaathulzen
Achterstraat 426	B. van den Berg	1 granaathuls
Achterstraat 428	Kindr.O. de Vree	1 granaathuls
Achterstraat 436a	G. Bruggeman	4 granaathulzen
Dorpstraat 440	Wed. Th. Lamers	1 granaathulsje
Dorpstraat 450	Chr. Verschuure	4 hulzen, 2 mortieren, 1 handgr.
Dorpstraat 453a	G. van Wichen	100 geweerpatronen (meegenomen)
Dorpstraat 460	W. Verbruggen	1 granaathuls
Dorpstraat 465	B.A.van Teeffelen	pantservuist, patronen, munitie en geweer.
Dorpstraat 469	C. de Keijzer	8 mitr.patronen
Dorpstraat 480	H. Sas	3 granaathulzen niet afgeslagen
Dorpstraat 487	G. Verbruggen	2 mitr.pat. en 2 handgranaten
Bergsteeg 489	Wed. C. de Vree	1 granaathuls niet afgeslagen
Bergsteeg 493	J. Strik	2 granaathulzen
Hofhooistraat 498e	J. Sas	2 handgranaten
Hofhooistraat 501	Wed. H. Lamers	4 granaathulzen

866 Gemeente Wamel, 1818 - 1983

Toegang: Inventaris van het archief van de gemeente **Wamel**, 1818 - 1983

Rubriek: 1 Archief van de gemeente **Wamel**, 1818 - 1983
 1.2 1930 - 1983
 1.2.2 Stukken betreffende afzonderlijke onderwerpen
 1.2.2.2 Taakuitvoering
 1.2.2.2.7 Openbare veiligheid
 1.2.2.2.7.2 Rampen, ongevallen en geweld

Nummer: 2820

Inhoud: Stukken betreffende het opruimen van mijnen, munitie en ander achtergebleven oorlogstuig

Periode: 1956 - 1982

Vorm: 1 omslag

Overgenomen uit bovenvermeld archiefstuk.

4 juni 197	Kloosterstraat 19 Wamel	een mortiergranaat
9 – 7 - 1970	Tesstraat 14 Boven Leeuwen	enkele handgranaten
19-7 - 1970	Hogeweg 72 Wamel	granaat
17-7 - 1970	Zoekactie Dorpstraat t.b.v. Rioolaanleg	een granaat een mgrt
21-10-1970	Bij J. Lemmers Waalbandijk 107	een Engelse handgrnt
9 – 8 -1971	Handgranaat bij Gelo	
12-11-1972	Zoekactie Molenstraat Bov. Leeuwen	geen explosieven
31-051975	Waalbandijk 19 Bov Leeuwen	een granaat

5. PROBLEEMANALYSE

5.1 Mogelijke blindgangers

Binnen de gemeente West Maas en Waal hebben op diverse locatie's gevechtshandelingen plaatsgevonden. Met name de "Waalkant" en omgeving zijn doelwit geweest van beschietingen.

Uit de hoeveelheid informatie welke is verzameld bij de probleeminventarisatie is gezocht naar feitelijke aanwijzingen welke duiden op de aanwezigheid van CE.

Uit verkregen informatie blijkt dat de gevechtshandelingen zich voornamelijk hebben voorgedaan aan het front gelegen aan de Waal. De kerkdorpen Beneden Leeuwen, Wamel en Dreumel hebben daardoor veel schade opgelopen en zijn er slachtoffers gevallen. De EOD hanteert de norm dat van het totaal aan gebruikte munitie artikelen 10% om een of andere reden als blindganger, gedumpt of achtergelaten in de bodem is achtergebleven.

De kerkdorpen Altforst, Appeltern, Maasbommel en Alphen hebben niet zo onder vuur gelegen. Deze dorpen hadden voornamelijk te maken met troepenbewegingen en plaatselijk gelegeerde geallieerde militairen. Gevolg kan zijn dat er munitie en of wapens zijn achtergebleven. (Zie pag. 38 t/m pag. 41).

De laatste maanden van de oorlog hebben de Duitsers op grote schaal V-1's ingezet met o.a. Antwerpen als doel. Veel van deze V-1's werden vanaf de Veluwe en de Achterhoek gelanceerd. Maas en Waal lag op de vluchtroute van deze V-1's. Een groot aantal van deze V1's haalden het doel niet en vielen voortijdig uit de lucht. Tientallen zijn er binnen het grondgebied van de gemeente west Maas en Waal neergekomen. Het grootste deel gelukkig in de polders. Er zijn geen aanwijzingen gevonden dat er binnen bebouwde locatie's van de kerkdorpen nog delen van V-1's aanwezig zijn.

In de gehele polder van West Maas en Waal zijn in de jaren 50 van de vorige eeuw bij uitvoering van de Ruilverkaveling grootschalige grondwerkzaamheden uitgevoerd.

Diverse bronnen verwijzen naar (zware) beschietingen binnen de als verdacht aangemerkt gebieden.

- Literatuur: Diverse bronnen beschrijven uitvoerig de oorlogshandelingen
- Archief: Uit opgave EOD zijn een 70 tal meldingen te herleiden naar feitelijke plaatsbepaling van mogelijke explosieven welke in de periode 1972 tot heden zijn geruimd.
- Lijsten voor controle achtergebleven munitie en op te halen oorlogstuig. Per kerkdorp is een lijst van achtergebleven munitie welke na controle is ingeleverd in dit rapport opgenomen.
- Geraadpleegde luchtfoto's.
Bijna alle foto's zijn genomen voor oktober 1944. Hierop zijn geen duidelijke aanwijzingen van inslagen of schade waar te nemen. Op enkele foto's van Wamel genomen op 2 maart 1945 is oorlogsschade waar te nemen.

Opgave uitgevoerde bombardementen

- Er zijn geen feitelijke aanwijzingen gevonden welke wijzen op bombardementen op het grondgebied van de huidige gemeente West Maas en Waal.

Opgave van neergekomen vliegtuigen en V-1's

- Binnen de gemeente West Maas en Waal zijn een tiental vliegtuigen en tientallen V-1's neergekomen. Het grootste aantal is in de polder en uitwaarden gevallen

5.2 Conclusie

Op basis van gegevens uit diverse bronnen kan gesteld worden dat er oorlogshandelingen hebben plaatsgevonden binnen het onderzoeksgebied.

De meeste oorlogshandelingen hebben zich voorgedaan ter plaatse van de Waal-dorpen Dreumel, Wamel en Leeuwen.

Op basis van beschikbare informatie en feitelijke gegevens is een afbakening van de gebieden gemaakt waar mogelijk CE aanwezig zijn. (blz. 53, 54 en 55).

Aanwijzingen van beschietingen met granaten door Duitse artillerie, luchtafweerschut (Flak) en mortieren zijn verkregen uit literatuur.

Veelvuldig wordt melding gemaakt van beschietingen in:

- Dreumel met name de Oude Maasdijk, De Rooij, centrum van Dreumel, Wilhelmijnestraat, Molenstraat en Dorpstraat.
- Wamel met name de Dorpstraat, Kloosterstraat, Waalbandijk en Viaductstraat.
- Beneden Leeuwen met name de Waalbandijk, Zandstraat, Kerkplein en veelvuldig meldingen van granaten op Leeuwen zonder vermelding van straatnamen.

Opmerking

Na de Tweede Wereldoorlog zijn er binnen de als verdacht aangemerkte gebieden nieuwbouw- locatie's ingericht. Doordat bij de inrichting van deze locatie's grondwerkzaamheden zijn uitgevoerd mag worden aangenomen dat eventuele achtergebleven explosieven zijn opgemerkt en zijn verwijderd.

Binnen de dorpen Altforst, Appeltern, Maasbommel en Alphen is na de oorlog achtergebleven oorlogstuig aangetroffen en opgehaald c.q. geruimd. Deze munitieartikelen zijn hoofdzakelijk achtergelaten door Geallieerden welke daar een onderzoek hebben gehad.

De kans dat binnen deze dorpen CE in de bodem zijn achtergebleven tengevolge van oorlogshandelingen is gering daar er nagenoeg geen gevechtsacties hebben plaatsgevonden.

Het poldergebied van West Maas en Waal is in het kader van de ruilverklaring nagenoeg geheel bewerkt. Het risico dat binnen dat gebied door grondwerkzaamheden nog CE worden aangetroffen is gering.

Uitleg classificatie verdachte gebieden (Blz. 53, 54 en 55).

Ad a. Het in dit vooronderzoek conventionele explosieven verdachte gebied is:

“Verdacht”, naar aanleiding van geen directe plaatsbepalingen maar wel feitelijke aanwijzingen dat er in en op het verdachte gebied en omgeving oorlogshandelingen hebben plaatsgevonden.

(Aanwijzingen zijn afkomstig van gegevens verkregen via archieven, gegevens verkregen uit literatuur en soms luchtfoto's van het gebied).

Mogelijk aan te treffen explosieven

Op basis van verkregen feitenmateriaal kunnen navolgende explosieven voorkomen in het onderzoeksgebied. Onderstaande opgave is niet uitputtend maar geeft een aanname weer, van mogelijk aan te treffen explosieven aan de hand van uitgevoerde oorlogshandelingen.

Soort explosief	Verwachte Verschijningsvorm	Verwachte Hoeveelheid	Indicatieve diepteligging CE in meters min maaiveldhoogte periode 1940-1945
Klein kaliber munitie	Verschoten, achtergelaten.	Honderdtallen	0 tot 0,50 m
Hand en geweergranaten	Geworpen/verschoten achtergelaten	Tientallen	0 tot 0,50 m
Mortiermunitie	Verschoten, achtergelaten	Tientallen	0 tot 1,50 m
Geschutsmunitie	Verschoten, achtergelaten	Tientallen	0 tot 1,50 m
Raketten t/m 2.35 inch	Verschoten	Geen	
Afwerpmunitie, vliegtuigbommen	Afgeworpen	Geen	
Vuurwapens	Achtergelaten,	Enkele	

Analyse

Binnen de als verdacht aangemerkte gebieden is de kans dat bij het uitvoeren van grondwerkzaamheden niet gesprongen conventionele explosieven worden aangetroffen aanwezig. Het ongewild in werking treden van zo'n explosief kan persoonlijk letsel en materiele schade veroorzaken voor betrokken werknemers en omgeving.

Afbakening van het gebied

Gezien de gevechtshandelingen welke hebben plaatsgevonden stellen wij dat de aangegeven gebieden Dreumel, Wamel en Leeuwen (blz. 53, 54 en 55) “**Verdacht**” zijn.

Mogelijke oorzaken van het in werking treden van een explosief

Door toevoeging van initiatie energie komt de explosieve stof in een munitieartikel tot detonatie. De initiatie kan plaatsvinden door: stoot, schok, warmte en straling.

Consequenties van het in werking treden van explosieven

Duidelijk is dat het onbedoeld in werking treden van een explosief op de werklocatie tot dodelijk letsel kan leiden, materiële schade, en mogelijk grote financiële gevolgen.

Maatregelen

De kans op het onbedoeld in werking treden van een explosief in het onderzoeksgebied zou kunnen worden weggenomen door de kans op stoot en schokinitiatie uit te sluiten. Dit is mogelijk door werkzaamheden uit te voeren die leiden tot het opsporen en veiligstellen van mogelijke explosieven

Veiligheidsstraal / schervengevarenzone.

Het vaststellen van de veiligheidsstraal vindt plaats op basis van de vermoedelijke soort en ligging van het explosief. Bepalend hierbij is het soort explosief in relatie tot de diepte ten opzichte van het maaiveld.

Ter informatie zijn de: Wijzigingen schervengevarenzone bij demontagewerkzaamheden ingevoegd.

Dreumel

Kaart: Binnen de rode omlijning van het centrum Dreumel waar mogelijk niet gesprongen conventionele explosieven aanwezig kunnen zijn. (CE).

Richtpunt van beschietingen vanuit Tiel door de Duitsers.

Wamel

Kaart: Binnen de rode omlijning het gebied centrum van Wamel waar mogelijk niet gesprongen conventionele explosieven aanwezig kunnen zijn. (CE).

 Richtpunt van beschietingen vanuit Tiel door de Duitsers.

Beneden Leeuwen

Kaart: Binnen de rode omlijning het centrum van Beneden Leeuwen waar mogelijk niet gesprongen conventionele explosieven aanwezig kunnen zijn. (CE).

 Richtpunt van beschietingen vanuit Tiel door de Duitsers.

6 ADVIES

6.1 Advies aan het college van Burgemeester en Wethouders van de gemeente West Maas en Waal.

Gezien de conclusie zoals beschreven onder par. 5.2 van dit rapport adviseren wij om voorafgaande aan grondwerkzaamheden, binnen de als **verdacht van aanwezige conventionele explosieven aangemerkte gebieden**, nader onderzoek naar niet gesprongen conventionele explosieven uit te laten voeren en deze te laten verwijderen.

Voor nieuwbouwwijken welke na de Tweede Wereldoorlog zijn aangelegd is kans dat er nog niet gesprongen explosieven aanwezig zijn gering.

Voordat opsporingswerkzaamheden worden uitgevoerd is belangrijk dat per project een risicoanalyse wordt gemaakt waarin de te verwachten risico's op het aantreffen van CE in relatie met de voorgenomen werkzaamheden en het gebruik van de grond worden vastgesteld.

Aan de hand van de specifieke project- risicoanalyse kan worden vastgesteld of daadwerkelijk opsporing van CE noodzakelijk is.

De daadwerkelijke opsporingswerkzaamheden uit te laten voeren door een BRL-OCE gecertificeerd (deelgebied A en B) opsporingsbedrijf.

6.2 Leemten in kennis

Vanaf 1 januari 1948 tot 1971 was de Hulpverleningsdienst van het Ministerie van Binnenlandse Zaken verantwoordelijk voor het ruimen van CE. Het archief is vernietigd, daarom zijn er nagenoeg geen ruiming van CE voor 1971 te achterhalen. De kans bestaat dat er wel degelijk CE tussen 1948 en 1971 zijn geruimd.

In schuttersputten, loopgraven, grachten e.d. is vaak munitie en ander oorlogstuig gedumpt. Vaak ook nog na de oorlog. Gegevens over deze z.g. dumpplaatsen zijn moeilijk te achterhalen

7. Opgave van geraadpleegde bronnen

Archieven:

- Archief Cees van den Akker Advies

- Regionaal Archief Nijmegen
 - 1 Gemeente Dreumel 1811-1983
 - 1.2 Periode 1940-1983
 - 1.2.2.2.08.2 Luchtbescherming
 - Nr. 2365 Dagboek van de uitkijk en luisterpost van de Luchtbeschermingsdienst in de toren van de RK parochiekerk. Periode 1941 – 1942

- 1 Gemeente Dreumel 1811-1983
 - 1.2 Periode 1940-1983
 - 1.2.2.2.04 Openbare orde
 - Nr. 2211 Stukken betreffend het militair politietoezicht. Periode 1940-1945

- 1 Gemeente Dreumel 1811-1983
 - 1.2 Periode 1940-1983
 - 1.2.2.2.04 Openbare orde
 - Nr. 2212 Stukken betreffende de inlevering van wapens en munitie door inwoners, alsmede betreffende de controle van bij inwoners achtergebleven oorlogstuig

- Digitaal archief WOII/RAF luchtfoto's Bibliotheek Wageningen UR.
- Digitaal archief WOII/RAF luchtfoto's Kadaster 1940-1945.
- Archief Cees van den Akker Advies / Th. Eversteijn : Bombardementen en neergestorte vliegtuigen 1940-1945.

- 1 Gemeente Wamel
 - 1.2 Periode 1948-1958
 - 1.2.2 Stukken betreffende afzonderlijke onderwerpen
 - Nr. 2116 Herbouwplan van de gemeente Wamel waarop aangegeven staan de bebouwing en d staat van de bebouwing.

- 1 gemeente Wamel
 - 1.2 Periode 1945-1953
 - Nr. 2481 Stukken betreffende de regeling voor de financiering van het herstel van door oorlogsschade getroffen particuliere panden

- 1 Gemeente Wamel
 - 1.2 Periode 1956-1982
 - Nr. 2820 Stukken betreffende het opruimen van mijnen, munitie en ander achtergebleven oorlogstuig

- 1 Gemeente Wamel
 - 1.2 Periode 1931-1983
 - Nr. 2528 Stukken betreffende wapens en munitie ter uitvoering van de Vuurwapenwet 1919

- 1 Gemeente Wamel
1.2 Periode 1945-1946
Nr. 2921 Stukken betreffende opgelopen oorlogsschade aan bruggen en wegen.

Literatuur:

- Gelderland Bevrijd; Crist Peters. Uitgever Van Geyt Productions Hulst
- Luchtalarm; Pieter van Wijngaarden en Prudent Staal. Uitgever bv Bonneville, Bergen.
- September 1944 Operation Market Garden; A Korthals Altes, K Margry, G Thuring, R Voskuil. Uitgever Fibula-van Dishoeck.
- De Luchtoorlog boven Nederland 1940-1945; Bart van der Klaauw en Bart M. Rijnhout met medewerking van Jan. J. van der Veer. Uitgever De Bataafse Leeuw Amsterdam/Dieren.
- West Maas en Waal; een geschiedenis in woord en beeld. Antoon J.M. Sengers. Uitgave gemeente West Maas en Waal.
- "Heemkunde – Projekt" over Dreumel 1925 / 1985 door Jan va Welie en Jos van Koolwijk.
- Van Vamele tot Wamel 893 – 1993 Wamel 1100 jaar. Redactie Frans van Oijen en Wil van Wel.

Eerder uitgevoerde vooronderzoeken welke bekend zijn binnen de gemeente West Maas en Waal

- Probleeminventarisatie CE Onderzoeksgebied "Maaswaarden
Opdrachtgever: DHV Uitgevoerd door ECG Februari 2010
- Historisch vooronderzoek naar conventionele explosieven,
Project: Park Wamel
Opdrachtgever: BWZ ingenieurs Uitgevoerd door Van den Herik Sliedrecht. 17-10-2011.
- Vooronderzoek Conventionele Explosieven Project Hemelwaterafvoersysteem Dreumel
Datum 23-12-2001 Door *CEES VAN DEN AKKER ADVIES* te Beneden Leeuwen.

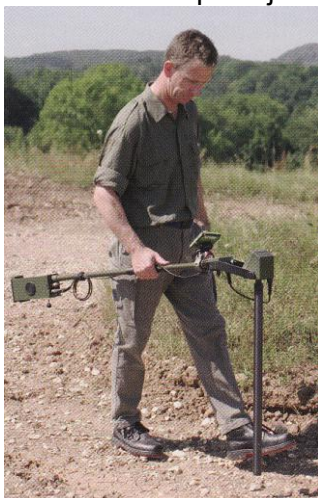
Websites:

- <http://www.tremele.nl/oorlog/wo2/06oorlogsslachtoffers>
- <http://wat.was.waar/>
- <http://www.nimh.-beeldbank.defensie.nl>
- <http://tweede-wereldoorlog.org>
- Stichting erfgoed van de oorlog
- Verliesregister 1939-1949
- Centraal Archief Depot- Min. Defensie
- Heemkunde vereniging Leeuwen

8 Bijlage

8.1 Oppervlakte detectie;

Dit houdt in dat met behulp van een magnetometer (zoekapparatuur) het verdachte gebied wordt onderzocht op aanwezigheid van niet gesprongen explosieven. Deze meting gaat maximaal tot 4 à 5 meter diepte bij bommen en grotere granaten.

Grondspiegelonderzoek;

Grondspiegelonderzoek houdt in dat daar waar niet of nauwelijks te meten is door een dusdanige grote magnetische verstoring (b.v. kabels, leidingen, damwanden, spoorrails, infrastructuur e.d.) met behulp van een beveiligde graafmachine de grond laag voor laag afgegraven wordt. Deze graafwerkzaamheden vinden plaats onder toezicht van een Senior OCE die gedurende de totale werkzaamheden ter plaatse aanwezig is.

8.2 Veiligheidsstralen tijdens een gecontroleerde vernietiging

Toelichting:

Veiligheidsstraal bij ingedrongen ligging:

Tijdens de (detectie) werkzaamheden wordt het explosief niet beroerd en kan worden gewerkt met de minimale veiligheidsafstanden voor de (detectie) werkzaamheden.

Hierbij moet worden gerekend met een vrije straal van ca. 50m¹ rond het werkgebied. Indien tijdens de opsporingswerkzaamheden beschermende maatregelen worden getroffen kan de veiligheidsstraal aanzienlijk worden teruggebracht. Een afweging in de kosten zal bepalend zijn voor de te treffen veiligheid's,- en beschermende maatregelen. De veiligheidsstraal moet worden gehanteerd, zodra handelingen aan het explosief worden verricht. Wordt er tijdens de uitvoeringsfase fysiek een blindganger aangetroffen, dan dienen de daartoe geldende veiligheidsstralen te worden vastgesteld op basis van het aangetroffen explosief.

5.7 Veiligheidsstralen tijdens een gecontroleerde vernietiging

Door het explosief vóór de gecontroleerde vernietiging af te dekken met een materie zoals zand, kunnen sommige effecten geheel of gedeeltelijk worden geabsorbeerd. Een afdekkende materie zal de scherfwerking en luchtdruk aanzienlijk verminderen, maar heeft als neveneffect dat de schokgolf in de bodem aanzienlijk wordt versterkt.

Een materie met een open structuur zoals droog zand heeft een beter smorend effect dan een vastere materie zoals klei. Met water als afdekkende materie worden scherven beter afgeremd, maar zal de schokgolf aanmerkelijk verder reiken.

Tabel 1 geeft de veiligheidsafstanden zoals deze bij een gecontroleerde vernietiging dienen te worden gehanteerd. In de tabel is onderscheid aangebracht in de fragmentafstand voor

² Zie STANAG 2473, VS 3-755/1 en aanwijzing CDS nr. A-133.

explosieven die 15 kalibers ingegraven zijn en explosieven op het maaiveld met 15 kalibers zandoverdekking. Aangezien het in de praktijk niet altijd mogelijk is om het explosief 15 kalibers in te graven, is in de tabel ook de fragmentafstand gegeven voor een explosief dat 5 kalibers is ingegraven en waarbij op het maaiveld nog 10 kalibers zand wordt aangebracht.

De tabellen zijn gespecificeerd naar Netto Explosief Gewicht (NEG). Deze tabellen zijn gebaseerd op de vernietiging van één explosief. Het aantal kalibers dat in Tabel 1 staat, wordt gerekend vanaf bovenzijde van dit explosief. Externe factoren, zoals grondwater, lage bewolking, etc., kunnen van invloed zijn op de afstanden genoemd in de tabel. In voorkomend geval dient de C- EOD-ruimploeg te interpoleren binnen de gegeven afstanden.

Netto explosief gewicht NEG (kg)	15 kalibers ingegraven (m)	5 kalibers ingegraven en 10 kalibers zandoverdekking op maaiveld (m)	Op maaiveld met 15 kalibers zandoverdekking (m)
0 – 5	25	40	50
5 – 10	55	99	110
10 – 15	65	110	130
15 – 20	70	115	140
20 – 25	70	115	140
25 – 50	75	125	150
50 – 75	80	135	160
75 – 125	90	150	180
125 – 250	105	175	210
250 – 500	120	200	240
500 – 750 ³	150	250	300

Tabel 1 Veiligheidsstralen bij gecontroleerde vernietiging

Alle personen, levende have en kwetsbaar materieel dat verplaatsbaar is, dienen tijdens de gecontroleerde vernietiging uit het gebied te worden verwijderd.

5.8 Veiligheidsstralen tijdens demontagehandelingen

Tijdens demontagehandelingen kan mogelijk een ongewenste detonatie plaatsvinden. Om de beschermende maatregelen hiervoor zo economisch mogelijk te kunnen toepassen, wordt de gevarenzone verdeeld in twee afzonderlijke gebieden, te weten:

- het volledig te ontruimen gebied;
- de schervengevarenzone.

5.8.1 Het volledig te ontruimen gebied

Het volledig te ontruimen gebied is het gebied rond de ligplaats van het explosief dat binnen de directe uitwerkingssfeer van het explosief ligt. Uit het volledig te ontruimen gebied moeten alle niet tot de EOD-ruimploeg behorende personen, levende have en al het kwetsbaar materieel dat verplaatsbaar is, worden verwijderd.

³ Voor explosieven met een totaalgewicht boven 2000 kg of meer dan 750 kg NEG wordt de veiligheidsafstand door de EOD-ruimploeg per geval ingeschat. Het definitieve advies wordt gegeven door de commandant van de EOD-eenheid waartoe de ruimploeg behoort.

Voor de grootte van het volledig te ontruimen gebied rondom een explosief gelden minimaal de afstanden genoemd in Tabel 2.

Netto explosief gewicht NEG (kg)	Volledig te ontruimen gebied (m)	Volledig te ontruimen gebied met beschermingsconstructie (m)
0 – 5	50	50
5 – 10	60	50
10 – 15	75	60
15 – 20	75	60
20 – 25	75	60
25 – 50	100	75
50 – 75	125	90
75 – 125	150	110
125 – 250	300	200
250 – 500	375	250
500 – 750	500	325
NEG > 750 ⁴	600	400

Tabel 2 Straal volledig te ontruimen gebied tijdens demontagehandelingen

5.8.2 Schervengevarezone

De schervengevarezone is het gebied rond de ligplaats van een explosief, waar bij een eventuele explosie gereede kans bestaat dat men door scherven van het explosief of secundaire scherven van bv. puin wordt getroffen.

Indien er kans bestaat dat een aangetroffen explosief alsnog explodeert door demontagehandelingen of in geval het explosief doelbewust tot ontploffing wordt gebracht zonder een afdekkende materie, dienen er beschermende maatregelen te worden genomen tegen de scherfwerking.

Uit de schervengevarezone dienen alle personen en levende have te worden geëvacueerd, tenzij zij zich bevinden in een gebouw met harde bovendekking en in een ruimte van dat gebouw dat is afgekeerd van de ligplaats van het explosief.

Binnen de schervengevarezone mag tijdens demontagehandelingen geen weg-, spoorweg- en scheepvaartverkeer plaatsvinden.

Tevens mag geen luchtverkeer plaatsvinden binnen een afstand van het explosief conform de vigerende regelgeving van de Rijksluchtvaartdienst. Het stil leggen c.q. omleiden van het luchtverkeer dient door de ter plaatse voor de openbare orde en veiligheid verantwoordelijke autoriteit te worden aangevraagd bij het Korps Landelijke Politiediensten, Dienst Luchtvaartpolitie.

Voor de grootte van de schervengevarezone rondom een explosief gelden minimaal de in Tabel 3 genoemde afstanden. In de tabel is opgenomen een veiligheidsafstand voor "overige fragmenten". Het betreft hier fragmenten van bv. vliegtuigbommen zoals ophangogen en bodemplaat die zich verder verplaatsen zodat de schervengevarezone groter is. In de tabel zijn tevens veiligheidsafstanden opgenomen wanneer gebruik wordt gemaakt van een beschermingsconstructie. Toelichting met betrekking tot de constructie is verwoord in paragraaf 5.9.

⁴ Voor explosieven met een totaalgewicht boven 2000 kg of meer dan 750 kg NEG wordt de veiligheidsafstand door de EOD-ruimploeg per geval ingeschat. Het definitieve advies wordt gegeven door de commandant van de EOD-eenheid waartoe de ruimploeg behoort.

Netto explosief gewicht NEG (kg)	Schervengevarezone fragmenten (m)	Schervengevarezone overige fragmenten (m)	Schervengevarezone met beschermingsconstructie (m) ⁵
0 – 0.5	200	-	n.v.t.
0.5 – 1.0	250	-	n.v.t.
1.0 – 1.5	310	-	n.v.t.
1.5 – 2.0	360	-	n.v.t.
2.0 – 2.5	410	-	n.v.t.
2.5 – 3.0	460	-	n.v.t.
3.0 – 3.5	510	-	n.v.t.
3.5 – 4.0	560	-	n.v.t.
4.0 – 4.5	610	-	n.v.t.
4.5 – 5.0	670	1140	n.v.t.
5.0 – 10	700	1420	n.v.t.
10 – 15	800	1660	n.v.t.
15 – 20	860	1720	n.v.t.
20 – 25	880	1780	n.v.t.
25 – 50	970	1940	250
50 – 75	1020	2040	250
75 – 125	1130	2260	250
125 – 250	1320	2630	500
250 – 500	1540	3050 ⁷	-
500 – 750	1690	3050	-
NEG > 750 ⁷	2000	3050	-

Tabel 3 Straal van het gebied waarin tijdens demontagehandelingen of tijdens een "niet-afgedekte" vernietiging maatregelen tegen scherfwerking moeten worden genomen.

Afstanden genoemd in Tabel 1 en Tabel 3 zijn afkomstig uit het TNO-beproeversrapport 224097639 d.d. 16 februari 2005. Afstanden genoemd in Tabel 2 zijn hiervan afgeleid door het EODD Kenniscentrum.

Tijdens de TNO-beproeving is uitgegaan van explosieven die zich op of dicht onder het maaiveld bevinden. Er wordt in de afstandtabellen dus geen onderscheid gemaakt tussen explosieven op of dieper onder het maaiveld. In de tabellen is ook geen rekening gehouden met reeds aanwezige afscherming. In voorkomend geval dient de C- EOD-ruimploeg te interpoleren binnen de gegeven afstanden.

In de beproeving is de differentiatie naar soorten springstoffen in de munitieartikelen niet meegenomen. De afstandtabellen zijn alleen gerelateerd aan het Netto Explosief Gewicht (NEG) van de springlading. Er heeft geen vertaling naar TNT-equivalentie plaatsgevonden. Tijdens de beproeving is een veiligheidsmarge van 15% gehanteerd. De veiligheidsafstanden zijn hierdoor conservatief en toepasbaar op alle typen vliegtuigbommen etc. Bij toepassing van de tabel dient rekening gehouden te worden met aanwezige voortdrijvende lading.

Behalve fragmenten kan de vrijgekomen drukgolf en een eventuele reflectie van deze drukgolf voor schade en letsel in de omgeving zorgen. Indien de fragmentafstand als veiligheidsafstand wordt gehanteerd bij ruimoperaties, zullen personen en materieel geen letsel of schade oplopen ten gevolge van de vrijgekomen druk. In de afstanden wordt geen onderscheid gemaakt in manteldikte van het explosief.

⁵ Relevante afstanden met toepassing van beschermingsconstructies n.a.v. TNO-beproeving.

⁶ Maximaal gemeten afstand tijdens beproeving.

⁷ Voor explosieven met een totaalgewicht boven 2000 kg of meer dan 750 kg NEG wordt de veiligheidsafstand door de EOD-ruimploeg per geval ingeschat. Het definitieve advies wordt gegeven door de commandant van de EOD-eenheid waartoe de ruimploeg behoort.

5.9 Beschermingsconstructie

In de afstandtabellen worden afstanden genoemd indien een beschermingsconstructie wordt gebruikt. Er wordt hierbij uitgegaan van een standaardbeschermingsconstructie van ISO-containers. De constructie dient om het explosief te worden gebouwd met het explosief als middelpunt. Door toepassing van een druk-ontlastopening zal de drukgolf "gericht" worden. Hierdoor neemt de druk in de richting van de afgeschermden zijden af, terwijl de drukgolf in de vrije opening in kracht toeneemt. De containers moeten op het maaiveld met de korte zijde naar de put worden geplaatst.

Om scherven af te vangen van het explosief zelf, en om te voorkomen dat stukken van de containers zich gedragen als secundaire fragmenten, wordt geadviseerd om de containers te verzwaren met zand. Het verzwaren van de containers kan worden uitgevoerd door het plaatsen van zandzakken in de containers. Aan de korte zijde dient de hoeveelheid zand, ter hoogte van het dak, minimaal 0,5 meter breed te zijn. Als bovendekking dient een laag draglineschotten geplaatst te worden, met hierop ISO-containers of open laadbakken. Om de fragmenten extra te stoppen dient een zandlaag van 0,55 tot 0,80 meter te worden aangebracht.